

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Motivace nezaměstnaných v současném systému sociálních dávek

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Libor Beránek

Vypracovala:

Dana Čechovská

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Motivace nezaměstnaných v současném systému sociálních dávek zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Přísnoticích dne 10.4.2011

.....

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Liboru Beránkovi za velmi užitečnou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Obsah

ÚVOD.....	3
1. NEZAMĚSTNANOST.....	5
1.1. Co je to nezaměstnanost	5
1.2. Úřady práce.....	6
1.3. Řešení nezaměstnanosti	7
1.4. Pasivní politika zaměstnanosti.....	8
1.5. Aktivní politika zaměstnanosti.....	9
1.5.1. Rekvalifikace.....	10
1.5.2. Veřejně prospěšné práce.....	11
1.5.3. Společensky účelná pracovní místa.....	12
1.5.4. Chráněné pracovní dílny a chráněná pracovní místa.....	12
1.5.5. Další nástroje aktivní politiky zaměstnanosti.....	13
2. HMOTNÁ NOUZE.....	16
2.1. Systém pomoci v hmotné nouzi.....	16
2.2. Kdy je osoba v hmotné nouzi.....	17
2.3. Osoby, které nejsou v hmotné nouzi	17
2.4. Životní a existenční minimum.....	18
2.5. Sociální poradenství	19
2.6. Dávky hmotné nouzi.....	20
2.6.1. Příspěvek na živobytí.....	20
2.6.2. Doplatek na bydlení.....	21
2.6.3. Mimořádná okamžitá pomoc.....	21
3. MOTIVAČNÍ PRVKY ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI.....	24
3.1. Posuzování příjmů.....	25
3.2. Hodnocení snahy zvýšení příjmu vlastní prací	26
3.3. Hodnocení možnosti využití majetku	27
3.4. Hodnocení možnosti uplatněním nároků a pohledávek	28
3.5. Zvýšení částky živobytí osoby hledající si zaměstnání	29
3.6. Hodnocení výkonu dobrovolnické nebo veřejné služby osoby.....	30
3.7. Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu jednorázové výdaje.....	33

4. REPRESIVNÍ PRVKY ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI.....	36
4.1. Snížení částky živobytí u osob pobírající příspěvek na živobytí déle jak 6 měsíců....	36
4.2. Snížení částky živobytí u osob, které dluží na výživném.....	37
4.3. Snížení částky živobytí u osob, které nepředložily individuální akční plán.....	38
4.4. Snížení částky živobytí u osob, které nevyužily majetek.....	38
4.5. Způsob výplaty dávek hmotné nouze formou poukázek.....	39
5. PRAKTICKÁ ČÁST.....	41
5.1. Metodologie.....	41
5.2. Konceptualizace.....	43
5.3. Kazuistiky.....	44
ZÁVĚR.....	71
RESUMÉ.....	74
ANOTACE.....	75
SEZNAM POUŽITÉ LITETRATURY A PRAMENŮ.....	76

ÚVOD

Ráda bych v úvodu své práce vysvětlila, proč jsem si zvolila právě toto téma bakalářské práce. Při úvahách nad vhodným tématem jsem byla rozhodnuta psát o něčem, co mi bude blízké, co mě zajímá a o čem se chci dozvědět více.

V průběhu studia, ale i profesního zaměření si každý z nás hledá cílovou skupinu či problematiku, které se hodlá věnovat. Ačkoliv je řada zajímavých odvětví, kde lze uplatnit sociální pedagogiku i sociální práci, tak můj zájem je více soustředěn na dospělou populaci, a to konkrétně na osoby, které nemají práci, tedy na nezaměstnané. Domnívám se, že i zde je velký prostor pro sociální pedagogiku a sociální práci. Práce s těmito lidmi, pokud se je daří patřičně motivovat, může dozajista nést značné výsledky a pomoci jim překonat jejich tíživou situaci.

Nezaměstnanost je velice obávaným jevem dnešní doby. Tato situace může postihnout každého z nás. Všichni jsme se s ní ať již přímo a nebo alespoň ve svém bezprostředním okolí setkali. Nezaměstnanost se týká absolventů škol bez praxe, ohlížejících se po svém prvním zaměstnání. Dále pak mladých lidí, již po několikáté měnící zaměstnání pro vyšší finanční ohodnocení, ale i lidí s nižší kvalifikací nebo starších lidí, v tzv. neproduktivním věku, jen velmi těžko si hledající práci na patřičné kvalifikační úrovni. Tito lidé mají všichni jedno společné. Ztratili práci a na určitou dobu se z nich stali nezaměstnaní, jenž byli také často nuceni využít systémem sociálních dávek.

Věkově i kvalifikovaně odlišné skupiny přistupují k trhu práce různě, různě se na něm orientují a s nezaměstnaností se vyrovnávají. Mají často odlišnou motivaci k řešení své situace. Domnívám se, že mladí lidé nesou ztrátu práce lehčeji a flexibilněji, ale v případě, že mají rodinu, starají se o děti a přijdou o hlavní zdroj příjmů, dostávají se do velice tíživé situace, a to mnohdy i na několik měsíců nebo i let. Za těchto okolností jsou odkázáni pouze na příjem jednoho z partnerů, pomoc rodičů nebo případně pomoc státu. To musí být jistě nepříjemné a stresující, neboť ztrácí pocit jistoty, soběstačnosti a finanční nezávislosti. Je zde také větší riziko, obzvlášť u mladých lidí, jenž nemají ještě vlastní rodinu a pocit zodpovědnosti vůči ní, rychlého návyku na tuto situaci, jisté spokojenosti s relativně pohodlným životem, že „nemusím do práce“, a vytvoření si následné bariéry odporu a nechuti k práci.

Domnívám se, že především u mladých lidí převažuje při ztrátě zaměstnání pocit materiálního a finančního nedostatku, který má větší předpoklady k rychlejší nápravě než pocit nepotřebnosti, neschopnosti a zbytečnosti projevující se v citové oblasti.

Ten se naopak projevuje u starších lidí, jenž dosud celý život pracovali, mají jen několik let k odchodu do důchodu a nyní ztratili práci. Tito lidé jsou zpravidla již materiálně zabezpečeni, kdy jejich negativní pocity v nezaměstnanosti více a hlouběji souvisí s pocitem nepotřebnosti, rozpaky a depresemi ze ztráty práce a s tím souvisejícího i společenského postavení, což může být vnímáno jako jistá degradace. Toto vše může vyústit v apatický postoj k životu z pocitu, že jsou nepotřební, že o ně nikdo nemá zájem. Obtížnější a delší doba hledání nového zaměstnání jen prohlubuje skepsi a pesimismus těchto lidí.

Asi je nevyhnutelné, bychom se s tímto celospolečenským rizikem naučili žít, přistupovali k němu v jistém slova smyslu „pozitivně“ a ztrátu práce brali jako případné dno, od kterého se můžeme odrazit k lepším a větším možnostem. To však není vždy tak snadné.

V teoretické části své práce nejdříve objasním základní pojmy, jakými je nezaměstnanost, její příčiny a následky, sociální politika zaměstnanosti, aktivní politika zaměstnanosti a její možnosti, systém sociálních dávek a to se zaměřením na dávky pomoci v hmotné nouzi. Blíže rozeberu možnosti aktivní politiky zaměstnanosti, jednotlivé dávky hmotné nouze a motivační nástroje zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Praktickou část bych věnovala konkrétním případům z praxe. V této souvislosti použiji zajímavé kazuistiky, které jsem měla možnost získat a prostudovat na pracovišti ÚMČ Brno-střed. Důvodem, proč jsem si vybrala pro praktickou část právě kazuistiky, je přesvědčení, že se jedná o vhodný způsob, jak ukázat možnosti, jejich využívání a dopad motivačních prvků zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi.

Cílem mé práce je tedy poukázat na možnosti motivačních nástrojů v systému dávek hmotné nouze a jejich využívání, kdy se ve své práci pokusím odpovědět na výzkumnou otázku: „Jsou stávající motivační nástroje v systému sociálních dávek dostačující?“ Prostřednictvím kazuistik se pak budu snažit ukázat, jak tyto možnosti fungují v praxi.

Nebude pro mě lehké zpracovávat dané téma, neboť mám jisté obavy o dostatečné množství pramenů, vzhledem ke skutečnosti, že systém dávek pomoci v hmotné nouzi je relativně nový (účinný od 1.1.2007). S ohledem na zajímavost této problematiky se s tímto tématem ale pokusím vypořádat co nejlépe. Budu se snažit, aby bakalářská práce byla přínosem nejenom pro mne samotnou, ale také pro ty, kteří ji budou číst.

1. NEZAMĚŠTNANOST

1.1. Co je to nezaměstnanost

Do roku 1989 u nás nezaměstnanost neexistovala, a to jednoznačně díky umělé zaměstnanosti a vytváření nadbytečných, „umělých“ míst. V této době člověk, který nepracoval, byl označen za příživníka a byl trestně stíhán. Tato situace se u nás změnila společně s politickými a následně i společenskými, ekonomickými a legislativními změnami právě po roce 1989, kdy se v našem státě začíná utvářet trh práce. S jeho existencí se vytváří také nové požadavky zaměstnanců a zaměstnavatelů. Docházelo k postupnému nárůstu míry nezaměstnanosti, v němž se z počátku odrážely především strukturální změny, platební neschopnost podniků, snižování přezaměstnanosti, útlum některých výrobních odvětví, rušení celých provozů a také odbytové problémy celých závodů, snížení vývozu na východní trhy a nekonkurence schopnost na trhu západním. Tento proces vzniku a následného nárůstu nezaměstnanosti pokračuje až do současnosti, kdy se stále vyvíjí a mění s aktuálním vývojem trhu práce, i celé společnosti. V současné době jsou již zcela jiné důvody nezaměstnanosti a její růst se s výkyvy odpovídající aktuální situaci v zemi do jisté míry ustálil. Růstem by se v současné době daly označit spíše počty osob, kterých se nezaměstnanost dotýká a které s touto situací již měly vlastní zkušenost.

Vlastní existence nezaměstnanosti je přirozeným fenoménem a atributem svobodné společnosti, založené na tržním mechanismu a demokracii. Její existence vyplývá a je ospravedlněná potřebami pohybu ekonomiky, který si vyžaduje i odpovídající pohyb pracovníků, a svobodné volby osob a jejich svobodného rozhodování o tom, zda přijmou zaměstnání, nebo zda budou existenčně závislé na jiných příjmech.

S nezaměstnaností je úzce spojený i trh práce. Předpokladem jeho dobrého fungování je určité procento nezaměstnaných, vyvážený poměr mezi nabídkou a poptávkou pracovních míst a také co nejkvalitnější a nejkvalifikovanější služby poskytované státem těmto lidem bez zaměstnání. Ne každý, kdo pracuje, je zaměstnaný a také, ne každý, kdo nepracuje, je nezaměstnaný. Toto dělení souvisí s odlišením práce konané pro vlastní potěšení či v rámci domácnosti od zaměstnání vztahujícího se k práci na smluvním základě zahrnujícím i materiální odměnu za její výkon. Nezaměstnaný je tedy člověk práce

schopný (věkem, zdravotní i osobní situací), chtějící zaměstnání, který je však i přes tuto snahu v daný okamžik bez zaměstnání. Člověk, který práci ztratil, ale pracovat chce a může, se označuje za nezaměstnaného a stát se těmto lidem snaží v rámci státní politiky zaměstnanosti co nejefektivněji pomoci. (Mareš, 1994)

1.2. Úřady práce

Základním článkem systému služeb nezaměstnaným, prostřednictvím kterého se uskutečňuje vlastní činnost v oblasti služeb zaměstnanosti, představují především úřady práce. Tyto úřady jsou zastoupeny ve všech okresech České republiky a se svými pobočkami tvoří hustou síť systému státní pomoci nezaměstnaným.

Za hlavní a nejdůležitější poslání úřadů práce je obecně považováno zprostředkování vhodného zaměstnání pro uchazeče, kteří se právě nachází v evidenci úřadu práce. (Kostka, 1997)

Rozsah činnosti úřadu práce je však mnohem širší. Úřady práce sledují a hodnotí stav na trhu práce v daných regionech, informují občany o možnostech získání zaměstnání, poskytují poradenské služby a vedou evidenci uchazečů a zájemců o zaměstnání, organizují rekvalifikace a užívají další nástroje aktivní politiky zaměstnanosti vedoucí k vyššímu uplatnění uchazečů o zaměstnání na trhu práce či přímo ke zřízení nových pracovních míst, rozhodují ve věci podpory v nezaměstnanosti uchazečů o zaměstnání a také ji následně vyplácí a rovněž vydávají nebo odnímají povolení k zaměstnávání cizinců v České republice. Spolupracují při tom s institucemi ovlivňujícími trh práce, se zaměstnavateli, s orgány sociálního zabezpečení, s cizineckou policií, se školskými zařízeními připravující studenty na budoucí povolání, ale i s dalšími orgány státní správy či samosprávy.

Činnost úřadů práce je značně široká, kdy se dělí do několika oblastí, které jsou však společně velice úzce provázané.

Jednou z oblastí činnosti úřadu práce je činnost zprostředkovatelská, jenž je z pohledu občana nejviditelnější. Jedná se o evidenci uchazečů a zájemců o zaměstnání, s tím spojené získávání osobních údajů a údajů o předchozích zaměstnáních, základní poradenství při výběru zaměstnání či případné rekvalifikaci, nabízení volných pracovních míst, posuzování nároků na podporu v nezaměstnanosti, ale také tvorbu a aktualizaci databáze uchazečů o zaměstnání a o možnostech a nabídkách pracovních míst.

Další činnost úřadu práce pobíhá v oblasti poradenství, které je klientům poskytováno bezplatně. Tyto odborné služby jsou určeny především zájemcům, kteří mají problémy s pracovním uplatněním nebo také s volbou povolání. Pracovně profesní poradenství úřadů práce se zabývá směřováním jedince k takové volbě či změně povolání, která odpovídá kvalifikaci, zájmům a schopnostem klienta a současně i potřebám trhu práce.

Třetí oblast, na kterou se zaměřuje činnost úřadu práce, je samotný trh práce. Tato činnost je založena na uceleném systému schopném trh práce kvalitně analyzovat. Od těchto analýz se odvíjí následné aktivity úřadu práce, jakými je např. soustavné sledování a vyhodnocování situace na trhu práce, příprava, realizace a hodnocení projektů aktivní politiky zaměstnanosti, vytváření a aktualizace databáze o zaměstnavatelích, zpracování analytických zpráv a statistik, vedení evidence volných pracovních míst, ale také schvalování povolení k zaměstnávání cizinců na území České republiky. (www.mpsv.cz)

1.3. Řešení nezaměstnanosti

Nezaměstnanost v našem demokratickém státě, kde má každý možnost se svobodně rozhodnout, zda bude pracovat či nebude, již nikdy zcela neodstraníme. Stát, prostřednictvím různých opatření, se může pouze snažit korigovat a udržovat míru nezaměstnanosti co nejnižší. Nezaměstnaným lidem by měl ale naopak poskytovat profesionální a co nejkompexnější služby, ač stoprocentní zaměstnanosti již nedocílí. Ve všech zemích světa, kde funguje trh práce, je vždy určité procento lidí nezaměstnaných. V České republice od roku 1990 míra nezaměstnanosti postupně ale nezadržitelně stoupala, kdy dle statistických údajů zveřejněných na portálu www.mpsv.cz v letech 2003 a 2004 dosáhla průměrné míry nezaměstnanosti přes 10 %. V následujících letech se situace výrazně zlepšila, kdy míra nezaměstnanosti v některých měsících roku 2008 klesla dokonce na pouhých 5 %. Nyní aktuální stav k prosinci 2010 dle údajů zveřejněných na výše uvedených stránkách MPSV odpovídá 9,6 %, což vyčísleno na počty evidovaných uchazečů o zaměstnání činí 561 551 uchazečů.

Úřady práce řeší nezaměstnanost využíváním dvou postupů sociální politiky, jimiž lze k nezaměstnanosti přistupovat. Jedná s pasivní politiku zaměstnanosti a aktivní politiku zaměstnanosti. (www.mpsv.cz)

1.4. Pasivní politika zaměstnanosti

Pasivní politika zaměstnanosti řeší vlastní dopad nezaměstnanosti na jednotlivce, kdy tlumí především aktuální, finančně problémovou situaci těchto lidí, kteří ztratili práci a přišli tak zpravidla o svůj stěžejní zdroj příjmů.

Tento přístup politiky zaměstnanosti není nijak tvůrčí, nehledá a nevyvíjí nějaké nové programy a způsoby řešení nezaměstnanosti, nepomáhá vzniku nových pracovních míst a většímu uplatnění jednotlivých osob na trhu práce, ale spíše pomáhá zmírňovat dopad ztráty zaměstnání na tyto osoby. Jejím hlavním cílem je „pouhé“, avšak pro nezaměstnané osoby zásadní, zmírňování následků nezaměstnanosti formou finanční pomoci, kterou je podpora v nezaměstnanosti.

Pasivní politika zaměstnanosti v naprosté většině představuje peněžitou podporu, kterou úřady práce vyplácí nezaměstnaným uchazečům o práci. Uchazeč, který se zaevidoval na úřad práce, požádal si o podporu v nezaměstnanosti a splňuje požadované podmínky stanovené zákonem, má nárok na finanční podporu v podobě podpory v nezaměstnanosti.

Základní odpovědi na otázky týkající se podpory v nezaměstnanosti a jejího poskytování jsou zodpovězeny na internetových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí.

Jak dlouho lze podporu v nezaměstnanosti pobírat?

- Do 50 let - 5 měsíců
- od 50 do 55 let - 8 měsíců
- více než 55 let - 11 měsíců

Kdy končí nárok na podporu?

- po uplynutím podpůrní doby (u osob starší 55 let – po 11 měsících)
- při nástupu do zaměstnání nebo zahájení samostatné výdělečné činnosti

Kolik podpora v nezaměstnanosti činí?

Z průměrného měsíčního výdělku v zaměstnání nebo z posledního vyměřovacího základu v rozhodném období přepočteného na jeden měsíc:

- první dva měsíce - 65%
- další dva měsíce - 50%
- po zbývajících podpůrní dobu - 45%

Kdy bude podpora v nezaměstnanosti poskytována v nižší výši a kdy nebude poskytována vůbec?

- **snížení podpory v nezaměstnanosti na 45%** průměrného měsíčního čistého výdělku nebo vyměřovacího základu po celou podpůrčí dobu pro ty uchazeče, kteří bez vážného důvodu sami ukončí zaměstnání nebo dohodou se zaměstnavatelem
- **podpora v nezaměstnanosti nebude poskytována** tomu uchazeči o zaměstnání, kterému náleží zákonné odstupné, odbytné nebo odchodné - podpůrčí doba pro poskytování podpory v nezaměstnanosti se v těchto případech nebude krátit, pouze se posune její počátek o dobu, po kterou uchazeči o zaměstnání přísluší zákonné odstupné, odbytné nebo odchodné

<http://socialniporadce.mpsv.cz/cs/113>

1.5. Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politika zaměstnanosti na rozdíl od pasivní má za cíl podporovat rozvoj, zřizování a zachovávání pracovních míst, systematicky se snažit snižovat počet nezaměstnaných a pružně je směřovat a orientovat na místa s vyšším uplatněním na trhu práce.

Aktivní politika zaměstnanosti mimo jiné podporuje strukturální změny v zaměstnanosti a sociálně ekonomický rozvoj v regionech. Kvalifikované využívání nástrojů a možností, které aktivní politika zaměstnanosti nabízí, je mnohem účinnější a v konečném výsledku i méně finančně náročné než nástroje pasivní politiky zaměstnanosti. (Hajný, 1997)

Nástroje aktivní politiky zaměstnanosti se zaměřují především na podporu rozvoje zaměstnanosti v drobném a středním podnikání, v soukromém sektoru služeb a na podporu zaměstnávání hůře umístitelných skupin uchazečů, jenž jsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání. Mezi zmiňované, hůře umístitelné skupiny uchazečů patří především osoby zdravotně postižené, dlouhodobě nezaměstnané, ženy s malými dětmi, starší lidé v předdůchodovém věku, osoby s minimální kvalifikací a absolventi škol poprvé vstupující na trh práce.

Uplatnění člověka na trhu práce podmiňuje řada různých charakteristik, jakými je věk, vzdělání, pohlaví, zdravotní stav, ale i příslušnost k etnické skupině. Tyto charakteristiky vyčleňují některé skupiny osob s větším rizikem ztráty práce a také je předurčují

pro dlouhodobou nezaměstnanost. Rovněž je u těchto skupin osob i velké riziko opakované nezaměstnanosti, kdy se těmto osobám daří nacházet spíše uplatnění na sekundárním trhu práce. Zde se však jedná o méně placené práce s rizikem neisté budoucnosti. Aktivní politika zaměstnanosti by měla být zaměřena především na tyto skupiny osob, mezi které v naší republice patří především lidé s nízkým vzděláním, mladí lidé a ženy s malými dětmi, zdravotně postižení občané, staří občané, romské etnikum a přicházející imigranti.

(Buchtová, 2002)

Částečně tomu koresponduje současná aktivní politika zaměstnanosti. Úřady práce v rámci této politiky zaměstnanosti využívají především tyto nástroje:

- rekvalifikace,
- veřejně prospěšné práce,
- společensky účelná pracovní místa,
- chráněná pracovní místa a chráněné pracovní dílny,
- další nástroje aktivní politiky zaměstnanosti.

1.5.1. Rekvalifikace

„Volba povolání je v dnešní době důležitá nejenom na startu profesionální dráhy, ale i při změně povolání. Rekvalifikace může sehrát preventivní úlohu při předcházení ztrátě zaměstnání a stává se proto důležitým nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti.“

(Kostka, 1997:18) Rekvalifikace by měla pomoci modifikovat trh práce prostřednictvím transformace lidí z nadbytečných profesí do profesí nových a potřebných. (Juříčkové, 1992) Za rekvalifikaci je považována jakákoliv změna předchozí kvalifikace, která následně umožní uchazeči o zaměstnání získání nového zaměstnání a nebo ho připraví na zaměstnání v nové oblasti. (Cranston, 1992)

Tomuto vymezení rekvalifikace odpovídají i stávající informace podávané úřady práce prostřednictvím jejich informačních letáků, kde se rekvalifikací rozumí následující: „Získávání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala.“ (Úřad práce v Kroměříži: Informace o rekvalifikaci, informační leták)

Rekvalifikace, která řeší strukturální nerovnováhu na trhu práce mezi nabídkou a poptávkou, má na úřadech práce široké uplatnění. Jedná se o nejefektivnější nástroj aktivní politiky zaměstnanosti, kdy její význam stále roste. Jsou uplatňovány jak specifické rekvalifikace, které jsou zabezpečovány na základě analýz monitoringu trhu práce, ale i požadavků zaměstnavatelů, tak rekvalifikace nespécifické, které rozšiřují znalosti a prohlubují možnost všeobecného uplatnění osob, bez konkrétního požadavku a přímého spojení na danou nabídku práce. Celkově se však rekvalifikace vyznačují vysokou účinností a u velké většiny úřadů práce jsou s ohledem na počet osob, které se účastnily rekvalifikace, nejvyužívanějším nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti.

Konečným cílem i nespécifických rekvalifikací je zvýšení zaměstnanosti uchazečů o zaměstnání a jejich celková vyšší možnost uplatnění na trhu práce. Rozhodně se nejedná o pouhou zajímavou možnost, jak déle zůstat v evidenci úřadu práce a pobírat případně podporu při rekvalifikaci. (http://portal.mpsv.cz/sz/stat/stro/rocenka_2009_portal.pdf)

1.5.2. Veřejně prospěšné práce

Veřejně prospěšné práce mají nezaměstnaným poskytnout dočasné zaměstnání, pracovní zkušenost a udržet je v kontaktu s prací. Z údajů zveřejněných na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí vyplývá, že hlavním cílem programu veřejně prospěšných prací je zachování pracovní aktivity uchazečů o zaměstnání před nalezením trvalého zaměstnání. Veřejně prospěšné práce bývají organizovány především pro nekvalifikované a problémové uchazeče. Tyto nové pracovní příležitosti se zaměřují především na cílové skupiny dlouhodobě nezaměstnaných a obtížně umístitelných uchazečů o zaměstnání evidovaných na úřadech práce. Dále pak na uchazeče s nižší nebo žádnou kvalifikací, s bydlištěm v mikroregionech s nedostatečnou dopravní obslužností a také na osoby ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Činnosti konané v rámci veřejně prospěšných prací spočívají především v údržbě veřejného prostranství, úklidu a údržbě veřejných komunikací a budov nebo obdobných činnostech ve prospěch obcí či státních a obecně prospěšných institucí. Může se rovněž jednat o pečovatelské, ošetrovatelské a různé pomocné činnosti v sociální a charitativní oblasti. (http://portal.mpsv.cz/sz/stat/stro/rocenka_2009_portal.pdf)

Hlavním cílem a přínosem veřejně prospěšných prací, coby nástroje aktivní politiky zaměstnanosti, je udržení a obnovení základních pracovních návyků, motivace k získání finančních prostředků z pracovní činnosti a nikoliv pouze z podpory v nezaměstnanosti či sociálních dávek.

(http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2010p1/analyza1006.pdf)

1.5.3. Společensky účelná pracovní místa

„Společensky účelné pracovní místo se zřizuje buď pro určitou kategorii uchazečů, kterým je třeba věnovat při zprostředkování zaměstnání zvýšenou péčí, k nimž např. patří občané nekvalifikovaní, starší, pečující o malé děti, společensky nepřizpůsobivý apod., nebo pro uchazeče s určitým profesním zaměřením, ve kterém obtížně nachází uplatnění na trhu práce.“ (Bičánková,1997:19)

Společensky účelná pracovní místa jsou pracovní místa, která na základě dohody s úřadem práce zřizuje nebo vyhrazuje zaměstnavatel a obsazuje je uchazeči o zaměstnání. Do této kategorie, na základě dohody s úřadem práce, patří i pracovní místo zřízené uchazečem o zaměstnání za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti.

Podpora takto vznikajících pracovních míst má umožnit trvalé nebo alespoň dlouhodobé zaměstnání pro uchazeče, kterým nelze zajistit v současné době jiným způsobem pracovní uplatnění. (http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2010p1/analyza1006.pdf)

Výše příspěvku na vyhrazení jednoho společensky účelného pracovního místa může být poskytována až do výše vyplacených mzdových nákladů na tohoto zaměstnance. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

1.5.4. Chráněné pracovní dílny a chráněná pracovní místa

„Zdravotní postižení je samo o sobě citlivou záležitostí a trvá nějaký čas, než se s ním člověk nějak vyrovná. Navíc skupina zdravotně postižených, kteří jsou bez zaměstnání, narůstá a současně není pro zdravotně postižené na trhu práce dostatek pracovních míst, nebo jinak řečeno, je menší ochota zaměstnavatelů tuto skupinu občanů zaměstnávat.“ (Tuhá, 1997:16)

Chráněné pracovní dílny jsou taková pracoviště, v nichž je zaměstnáno nejméně 60 % osob se zdravotním postižením, zatímco chráněným pracovním místem se rozumí takové místo,

kteře bylo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením na základě písemné dohody s úřadem práce.

Chráněné pracovní dílny a chráněná pracovní místa jsou zřícena především pro osoby se zdravotním postižením, kterým je vzhledem k jejich podstatně obtížnější umístitelnosti na trhu práce věnována zvýšená pozornost. Příspěvek na vytvoření chráněné pracovní dílny a pracovního místa patří z pohledu počtu podpořených osob k méně využívaným nástrojům aktivní politiky zaměstnanosti. (http://portal.mpsv.cz/sz/stat/stro/rocenka_2009_portal.pdf)

Úřady práce zaměstnávání těchto osob podporují prostřednictvím finančního příspěvku na vytvoření chráněné pracovní dílny či chráněného pracovního místa a dále pak příspěvkem na úhradu provozních nákladů chráněné pracovní dílny.

1.5.5. Další nástroje aktivní politiky zaměstnanosti

Mezi další činnosti, které je možno svou podstatou zařadit do aktivní politiky zaměstnanosti, patří pracovní profese poradensví, překlenovací příspěvek, příspěvek na nový podnikatelský program, příspěvek na zapracování, investiční pobídky apod.

Pracovní profese poradensví

Pracovní profese poradensví je zaměřeno jednak na informačně poradenské služby, které jsou poskytovány samoobslužně nebo prostřednictvím všech pracovníků úřadů práce přicházejících do styku s klienty. Ti podávají informace o možnostech úřadu práce, nabídce zaměstnání, podpoře v nezaměstnanosti, podpoře při rekvalifikaci či vzdělávacích programech.

Dále se pracovní profese poradensví zaměřuje na odborné poradensví, jehož obsahem je poradensví v oblastech podnikání, rekvalifikací, analýz a prognóz trhu práce, ale i v oblasti aktivní politiky zaměstnanosti.

V neposlední řadě úřady práce poskytují také speciální poradenské služby v oblasti volby povolání, změny pracovní schopnosti, právní poradensví, poradensví pro zaměstnavatele, psychologické a sociální poradensví a poradensví pro rizikové a problémové skupiny uchazečů o zaměstnání. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

V analýze zveřejněné na stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí se uvádí, že v roce 2010 byly poradenské činnosti zaměřeny především na obtížně umístitelné skupiny uchazečů o zaměstnání, jakými jsou osoby se zdravotním postižením, osoby mladé do 20 let věku, osoby s žádnou nebo nízkou úrovní kvalifikace, dlouhodobě nezaměstnané, osoby nad 50 let či osoby pečující o děti do 15 let věku. Toto poradenství bylo zaměřeno na pomoc při hledání nového pracovního uplatnění, umožnění návratu do školského systému nebo doplnění vzdělání a zprostředkování další sociální integrace. V řadě případů byly tyto poradenské aktivity propojené s dalšími nástroji aktivní politiky zaměstnanosti.

(http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2010p1/analyza1006.pdf)

Jako preventivní opatření Informačních a poradenských středisek úřadů práce jsou vyvíjeny aktivity orientované na volbu povolání zejména u žáků základních škol a studentů středních škol.

Překlenovací příspěvek

Překlenovací příspěvek může úřad práce na základě dohody poskytnout osobě, která přestala být uchazečem o zaměstnání a stala se nově osobou samostatně výdělečně činnou. Tento příspěvek je poskytován na úhradu provozních nákladů (nájemné a služby s tím spojené, náklady na dopravu materiálů a hotových výrobků, náklady na opravu a údržbu objektu, ve kterém je provozována samostatná výdělečná činnost) a to maximálně po dobu 5 měsíců. Měsíční výše příspěvku činí maximálně 0,25 násobku průměrné mzdy v národním hospodářství. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

Příspěvek na zapracování

Tento příspěvek může úřad práce poskytnout zaměstnavateli, který nově přijímá do pracovního poměru uchazeče o zaměstnání, jemuž úřad práce věnuje zvýšenou péči. Příspěvek na zapracování je možno poskytnout pouze na dobu 3 měsíců a jeho výše může činit až polovinu minimální mzdy pro osobu, která se zapracovává. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Uvedený příspěvek je určen k podpoře zaměstnavatelů, kteří z důvodu přechodu na nový podnikatelský program nejsou schopni zajistit pro své zaměstnance práci v rozsahu stanovené týdenní pracovní doby. Tento příspěvek slouží na částečnou úhradu náhrady mzdy, kdy ho lze poskytovat maximálně po dobu 6 měsíců a výše tohoto příspěvku může činit nejvýše polovinu minimální mzdy. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

Investiční pobídky

Jedná se o hmotnou podporu na základě rozhodnutí o příslibu investiční pobídky, kterou se u zaměstnavatelů podporuje vytváření nových pracovních míst a rekvalifikace nebo školení nových zaměstnanců. Výše hmotné podpory na jedno nově vytvořené pracovní místo a na rekvalifikaci nebo školení zaměstnanců je stanovena nařízením vlády v závislosti na situaci na trhu práce, vyjádřenou mírou nezaměstnanosti. (Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů)

2. HMOTNÁ NOUZE

2.1. Systém pomoci v hmotné nouzi

V této části práce se budu podrobněji zabývat systémem pomoci v hmotné nouzi, neboť tento je tím nejstěžejnějším z celého systému sociálních dávek, který pomáhá nezaměstnaným překlenout jejich tíživou situaci při ztrátě zaměstnání a současně disponuje prostředky pro motivaci nezaměstnaných k řešení jejich situace.

Pomoc v hmotné nouzi je jedním z podsystémů sociální pomoci, která v České republice patří ke třem systémům sociální ochrany obyvatel. Těmito systémy je sociální pojištění, státní sociální podpora a právě sociální pomoc. Ta dále mimo pomoci v hmotné nouzi obsahuje systém sociálních služeb a také systém dávek sociální péče pro těžce zdravotně postižené osoby. (Niederle, 2009)

Již v samotném ustanovení článku 30 Listiny základních práv a svobod se stanovuje, že občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele, kdy každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek. Podrobnosti dále stanoví zákon. (Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod)

Pro účely pomoci v hmotné nouzi se základními životními podmínkami rozumí základní podmínky biologické, psychické a sociální. (Přib, 2011)

„Pojem „hmotná nouze“ není v zákoně ani v jiných právních normách přímo definován. Z některých ustanovení zákona lze odvodit, že jde o specifickou sociální situaci (stav), v níž se osoba nachází, a tato situace je charakterizována nedostatkem prostředků k uspokojování základních životních potřeb, a to jak finančních prostředků, tak i ostatních předmětů (věcí), které osoba bezprostředně ke svému životu potřebuje.“ (Niederle, 2009:9)

Systém pomoci v hmotné nouzi by tudíž měl tyto situace napomáhat řešit a odstraňovat.

System pomoci v hmotné nouzi:

- upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů,
- je moderní formou pomoci osobám s nedostatečnými příjmy, motivující tyto osoby k aktivní snaze zajistit si prostředky k uspokojení životních potřeb a je jedním z opatření, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení,
- vychází z principu, že každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá.

(<http://www.mpsv.cz/cs/5>)

2.2. Kdy je osoba v hmotné nouzi

„Jde v zásadě o stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojování základních životních potřeb na úrovni ještě přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (vlastní prací, uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním.“ (<http://www.mpsv.cz/cs/5>)

2.3. Osoby, které nejsou v hmotné nouzi

„Zákon umožňuje orgánu pomoci v hmotné nouzi stanovit, že některé osoby žádající o dávky pomoci v hmotné nouzi nejsou za osoby v hmotné nouzi uznány. Jde o osoby, které nejsou v pracovním nebo obdobném vztahu ani nevykonávají samostatnou výdělečnou činnost a nejsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání, s výjimkou osob uvedených v § 11 odst. 3 zákona. Dále jde o osoby vedené v evidenci uchazečů o zaměstnání, které bez vážných důvodů odmítnou vykonávat krátkodobé zaměstnání nebo účastnit se v cíleném programu k řešení zaměstnanosti, a to po dobu 3 kalendářních měsíců následujících po měsíci, ve kterém došlo k odmítnutí.

Osobami v hmotné nouzi dále nejsou osoby, které prokazatelně neprojevují dostatečnou snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním, především řádným uplatněním nároků a pohledávek a prodejem nebo jiným využitím majetku. Rovněž jde o osoby samostatně výdělečně činné nebo spolupracující, jejichž příjem po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje částky živobytí, neboť se nepřihlásily k nemocenskému pojištění, a proto nemají nárok na dávky z tohoto pojištění.

K dalším skupinám osob, které nejsou uznány za osoby v hmotné nouzi, patří osoby, kterým byla za neplnění povinností zákonného zástupce dítěte spojených s řádným plněním povinné školní docházky uložena sankce podle zákona o přestupcích, a to po dobu 3 měsíců ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení sankce. Jde především o rodiče, jejichž děti mají více jak 26 hodin neomluvené absence v základní škole. Obdobně nejsou za osoby v hmotné nouzi považovány osoby, které nastoupily výkon trestu odnětí svobody nebo byly vzaty do vazby a tato skutečnost trvala po celý kalendářní měsíc. Výčet doplňují osoby, jimž je poskytována ústavní péče v psychiatrické léčebně nebo v léčebně pro dlouhodobě nemocné déle jak tři měsíce a konečně i osoby, kterým nevznikl nárok na nemocenské, popřípadě na nemocenské ve snížené výši, protože si úmyslně přivodily pracovní neschopnost (účast na rvačce, následek opilosti, užití omamných prostředků, při spáchání úmyslného trestného činu).“ (Příb, 2011:98)

2.4. Životní a existenční minimum

Než se ale budeme detailněji zabývat jednotlivými dávkami a motivačními prostředky těchto dávek, je nutné si ještě vymezit pojem životní a existenční minimum. Se zákonem č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi totiž úzce souvisí zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, oba ve znění pozdějších předpisů, který je při rozhodování o dávkách hmotné nouze zcela nezbytný.

„Zákon stanoví životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů (dále jen „příjem“) fyzických osob (dále jen „osoba“) k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití.“ (§ 1 odst. 1 zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu)

„Hlavní využití životního a existenčního minima je v zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Životní minimum plní rozhodující úlohu při posuzování hmotné nouze i jako sociálně-ochranná veličina. Vedle životního minima je z důvodu větší motivace zaveden pro dospělé osoby v hmotné nouzi institut existenčního minima.“

(http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni_min)

Částky životního minima platné od 1.1.2007

pro jednotlivce	3 126,- Kč
pro první dospělou osobu v domácnosti	2 880,- Kč
pro druhou a další dospělou osobu v domácnosti	2 600,- Kč
pro nezaopatřené dítě ve věku	
do 6 let	1 600,- Kč
6 až 15 let	1 960,- Kč
15 až 26 let (nezaopatřené)	2 250,- Kč

Životní minimum společně posuzovaných osob se pak dle § 4 zák. č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů, stanoví jako součet všech částek životního minima jednotlivých členů domácnosti.

Výše existenčního minima činí částku 2 020,- Kč, kdy však existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, u poživatelů starobního důchodu, u osoby starší 68 let a u osoby invalidní ve třetím stupni, tedy u osob, u nichž se nezkoumá možnost zvýšit si příjem vlastní prací. (http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni_min)

2.5. Sociální poradenství

Stejně jako právo na poskytnutí pomoci neznamená automaticky nárok na dávku, ať již v peněžitém nebo věcném plnění, tak naopak nárok na poskytnutí základního sociálního poradenství má každý. Zde je zcela nepodstatné, zda je osoba v hmotné nouzi či není, neboť se jedná o poskytnutí základních informací k možnostem řešení situace hmotné nouze a možnostem jejímu předcházení a prevenci. Sociální poradenství je základní činností v systému pomoci v hmotné nouzi. (Příb, 2011)

„Vymezení základního sociálního poradenství je upraveno v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Jde o poskytování základních informací, přispívajících k řešení stavu hmotné nouze osoby, respektive k jejímu předcházení. Základní sociální poradenství je jednou ze součástí sociální práce v rámci pomoci v hmotné nouzi.“ (Příb, 2011:94)

2.6. Dávky hmotné nouzi

„Dávky pomoci v hmotné nouzi řeší jednotlivé sociální situace osob, které se z nejrůznějších důvodů ocitají v situaci hmotné nouze, charakterizované nedostatkem finančních i věcných prostředků, které osoba, popřípadě společně posuzované osoby potřebují k zabezpečení základních životních podmínek, tj. podmínek nezbytných k uspokojení základních biologických, psychických a sociálních potřeb.“ (Příb, 2011:94-95)

Pomoc osobám, které se ocitnou v hmotné nouzi, je zajišťována dle zákona č. 111/2006 Sb., a to právě prostřednictvím dávek pomoci v hmotné nouzi. Těmito dávkami je příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

2.6.1. Příspěvek na živobytí

Příspěvek na živobytí řeší nedostatečnou příjmovou situaci osoby nebo společně posuzovaných osob, jenž se nachází v hmotné nouzi. (Příb, 2011)

Příspěvek na živobytí je základní dávkou pomoci v hmotné nouzi, kdy nárok na tuto dávku vzniká osobě či okruhu společně posuzovaných osob, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či okruhu společně posuzovaných osob částky živobytí. Okruh společně posuzovaných osoby se stanovuje dle zákona č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu.

Částka živobytí je stanovena individuálně pro každou osobu, kdy výši částky ovlivňuje zejména hodnocení jejich snah a aktivit zvýšit si příjem vlastním přičiněním, využití majetku a uplatnění nároků a pohledávek. V případě okruhu společně posuzovaných osob se pak tyto částky sčítají. Částky živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima.

Výše příspěvku na živobytí se stanovuje jako rozdíl mezi živobytím osoby nebo okruhu společně posuzovaných osob a jejich příjmem, od kterého se odečtou přiměřené náklady na bydlení. Za přiměřené náklady na bydlení jsou považovány náklady na bydlení, maximálně však do výše 30 %, eventuelně 35 % příjmu osoby nebo okruhu společně posuzovaných osob. Částka živobytí u osoby, která dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší

než trojnásobek stanovené měsíční splátky, která nepředložila na výzvu individuální akční plán vypracovaný úřadem práce a nebo pobírá příspěvek na živobytí déle jak 6 měsíců, činí částku existenčního minima případně zvýšenou z důvodu dietního stravování. Toto však neplatí u osob, u kterých se nezkoumá možnost zvýšit si příjem vlastní prací, u osob pobírajících podporu v nezaměstnanosti nebo podporu při rekvalifikaci, u osob, které mají příjem z výdělečné činnosti. Dále to neplatí u osob, které jsou invalidní v prvním nebo druhém stupni, a u osob, které vykonávají veřejnou nebo dobrovolnickou službu v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci.

Příspěvek na živobytí může být vyplácen v penězích, ale také prostřednictvím poukázek, kdy však v této formě může být poskytnuto nejméně 35% a nejvýše 65% této dávky.

(<http://www.mpsv.cz/cs/5>)

2.6.2. Doplatek na bydlení

Doplatek na bydlení je druhou dávkou pomoci v hmotné nouzi a řeší nedostatek příjmu osoby nebo okruhu společně posuzovaných osoby k uhrazení nákladů na bydlení. „Jeho účelem je pomoc osobám v hmotné nouzi krýt v kombinaci s příspěvkem na bydlení ze státní sociální podpory odůvodněné náklady na bydlení v těch případech, kdy jejich příjem po úhradě nákladů spojených s bydlením nestačí k úhradě jejich živobytí.“ (Příb, 2011:110)

Nárok na doplatek na bydlení má dle § 33 zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, vlastník nebo nájemce bytu. V případech hodných zvláštního zřetele může orgán pomoci v hmotné nouzi určit, že za nájemce považuje pro účely doplatku na bydlení i osobu dlouhodobě užívající jinou než nájemní formu bydlení. Podmínkou nároku na doplatek na bydlení je však nárok na příspěvek na živobytí a na příspěvek na bydlení. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

„Zákon umožňuje poskytnout doplatek na bydlení i ve výjimečných případech, kdy žadatel nemá nárok na příspěvek na živobytí, případně i žadateli, který nemá nárok na příspěvek na bydlení, protože využívá jinou než nájemní formu bydlení.“ (<http://www.mpsv.cz/cs/5#djp>)

2.6.3. Mimořádná okamžitá pomoc

Mimořádná okamžitá pomoc je třetí skupinou dávek hmotné nouze, které však řeší specifické sociální situace osob, do nichž se osoby z nejrůznějších důvodů dostanou.

„Pojem mimořádná okamžitá pomoc v sobě obsahuje dva významy. Jednak jde o název dávky samotné, jednak jde o vyjádření účelu této dávky, tj. tato dávka je poskytována mimo podmínky nároku na předchozí dvě dávky pomoci v hmotné nouzi, a určitou situaci, v zákoně na příkladech uvedenou, řeší mimořádným způsobem a okamžitě s ohledem na čas. Podstatné je, že osoba nemusí být v situaci hmotné nouze pro příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení, ale že se nachází ve specifické situaci, kterou právě bez mimořádné a okamžité pomoci ze strany státu nedokáže sama vyřešit. Jde o dávku jednorázovou, na kterou vzniká nárok v okamžiku, kdy je osoba orgánem pomoci v hmotné nouzi uznána za osobu v hmotné nouzi, protože se dostala do některé ze sociálních situací uvedených v zákoně.“ (Niederle, 2009:57)

Mimořádná okamžitá pomoc je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, jenž je nutno bezodkladně řešit. Zákon vymezuje celkem pět takovýchto situací.

1. Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví

Tato situace nastává tehdy, pokud nejsou plněny podmínky hmotné nouze pro nárok na příspěvek na živobytí nebo doplatek na bydlení, ale v případě neposkytnutí pomoci takovéto osobě by jí hrozila vážná újma na zdraví.

Tuto mimořádnou okamžitou pomoc lze poskytnout v částce, která doplní příjmy osoby do výše existenčního minima. (Pokud tato osoba nemá příjmy žádné, mimořádná okamžitá pomoc se poskytne ve výši existenčního minima.)

2. Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu postižení vážnou mimořádnou událostí

Za osobu v hmotné nouzi je považována osoba, kterou postihne vážná mimořádná událost (živelná pohroma, větrná pohroma, požár, povodeň či ekologická nebo průmyslová havárie), a její celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že ji neumožní překonat nepříznivou situaci vlastními silami. Tuto dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, což je až do výše 46 890,- Kč.

3. Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nezbytného jednorázového výdaje

Za osobu v hmotné nouzi může orgán pomoci v hmotné nouzi považovat osobu, která nemá vzhledem k celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky k úhradě jednorázového výdaje. Výdaje, které lze tímto způsobem zohlednit, jsou především výdaje spojené se zaplacením správního poplatku při prokázání ztráty osobních dokladů, při vydání

duplikátu rodného listu nebo dokladů potřebných k přijetí do zaměstnání, v případě nezbytné úhrady noclehu či jízdného a v případě ztráty peněžních prostředků.

Dávku lze poskytnout až do výše jednorázového výdaje.

4. Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu nezbytných nebo odůvodněných nákladů

Stejně jako u předešlé dávky může za osobu v hmotné nouzi orgán pomoci v hmotné nouzi považovat osobu, která nemá vzhledem k celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky k úhradě nezbytných nebo odůvodněných nákladů. Jedná se o situace, kdy nemá osoba dostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby nebo uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláváním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí.

Dávku lze poskytnout až do výše odůvodněných nákladů, nejvýše však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do výše 31 260,- Kč.

5. Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu ohrožení osoby sociálním vyloučením.

Orgán pomoci v hmotné nouzi může považovat za osobu v hmotné nouzi také osobu, která vzhledem ke svému neuspokojivému sociálnímu zázemí a nedostatku finančních prostředků nemůže úspěšně řešit svoji situaci a je tak ohrožena sociálním vyloučením. Jedná se zejména o situace osob vracejících se z vězení, dětských domovů, ze zařízení po ukončení léčby chorobných závislostí, osoby, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností, případně osoby bez přístřeší.

Tuto mimořádnou okamžitou pomoc lze poskytnout až do výše 1 000,- Kč, kdy v průběhu roku, pokud je poskytnuta opakovaně, součet poskytnutých částek nesmí překročit částku 4násobku životního minima jednotlivce, tj. nejvýše částku 12 504,- Kč.

(<http://www.mpsv.cz/cs/5#djp>)

3. MOTIVAČNÍ PRVKY ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Jak již bylo uvedeno, tento zákon v sobě zahrnuje jisté motivační prvky pro zvýšení snahy hledat si práci a zvýšit si příjem vlastním přičiněním. Logicky v sobě nese i jisté sankční či přímo represivní možnosti, jak postupovat u žadatelů o dávku či příjemců dávek, kteří žádnou vlastní snahu nevyvíjí nebo i maří součinnost s úřady práce či orgány pomoci v hmotné nouze.

Při důkladném studiu zákona o pomoci v hmotné nouzi najdeme řadu možností, které mají vliv na výši dávek v hmotné nouzi či na jejich samotné přiznání. Jsou to jednak ty zjevné a zákonem přímo definované jako např. hodnocení snahy zvýšení si příjmu vlastní prací nebo zvýšení o poloviny rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem u osoby vykonávající dobrovolnickou nebo veřejnou službu. Mohou to být ale i ty méně zjevné, jakými je např. zamítnutí či odejmutí dávky při znemožnění sociálního šetření nebo neuznání osoby v hmotné nouzi, která si úmyslně přivodila pracovní úraz a nevznikl jí tudíž nárok na dávky nemocenského pojištění. V těchto případech se sice spíše jedná o posouzení situace tak, že osoba není uznána za osobu v hmotné nouzi, ale je to vždy na základě zákona, který stanoví jisté podmínky a povinnosti, které tato osoba neplní nebo poruší. Jsou zde ale také situace, které ovlivňují pouze výši vyplácené dávky a nezbavují žadatele nebo příjemce zcela nároku na dávku. Mezi tyto patří např. snížení příspěvku na živobytí na částku existenčního minima u osoby, která pobírá příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců.

Těmi zásadními motivujícími prvky zákona o pomoci v hmotné nouzi jsou tyto:

- posuzování příjmů ze závislé činnosti, náhrady mzdy nebo snížení platu po dobu prvních 21 dnů dočasné pracovní neschopnosti a z dávky nemocenského pojištění, z podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci,
- hodnocení snahy zvýšení příjmu vlastní prací,
- hodnocení možnosti využití majetku,
- hodnocení možnosti uplatnění nároků a pohledávek,
- zvýšení částky živobytí osoby hledající si zaměstnání,

- hodnocení výkonu dobrovolnické nebo veřejné služby osoby v rozsahu 20, případně 30 hodin,
- mimořádná okamžitá pomoc na úhradu jednorázové výdaje.

(Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

3.1. Posuzování příjmů

Při posuzování hmotné nouze, zejména jedná-li se o příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, je nezbytné znát příjmy všech společně posuzovaných osob. Zákon přímo vymezuje (§ 9 zák. č. 111/2006), jak jsou které příjmy zohledňovány a samozřejmě také započítávány.

Zákon o životním a existenčním minimu rozděluje příjmy do tří skupin, kdy v prvních dvou skupinách jsou preferovány příjmy související s pracovní činností. Tuto situaci shledává jako pozitivní motivaci osob, která umožňuje osobám i s nižšími příjmy z výdělečné činnosti dosáhnout na dávku pomoci v hmotné nouzi.

První skupinou příjmů jsou příjmy ze závislé činnosti a funkční požitky uvedené v zákoně o daních. Zde se jedná o mzdu, plat za vykonanou práci, tzv. „čistý příjem“. Tyto příjmy se započítávají pouze ze 70 %, čímž umožňují poskytnout dávky i osobám, které pracují a snaží se samy si zvýšit vlastní příjem a které by bez tohoto zvýhodnění a pozitivního hodnocení jejich snah nezískaly nárok na dávku.

Druhou skupinou jsou náhrady mzdy nebo sníženého platu po dobu prvních 21 dnů dočasně pracovní neschopnosti (karantény) podle zákoníku práce a dávky nemocenského pojištění. Do této skupiny je zařazena rovněž podpora ve nezaměstnanosti a podpora při rekvalifikaci, kdy se všechny tyto uvedené příjmy započítávají z 80%.

Třetí skupinou jsou ostatní započitatelné příjmy podle zákona a životním a existenčním minimu, s výjimkou příspěvku na živobytí. Všechny tyto zbylé příjmy se již započítávají ze 100 %. (Niederle, 2009)

Z tohoto zákonného nastavení podmínek jednoznačně vyplývá pozitivní a motivující stránka daného postupu. Zvýhodňovány při posuzování příjmů jsou osoby, které pracují nebo pracovaly, což odpovídá základnímu principu pomoci v hmotné nouzi.

3.2. Hodnocení snahy zvýšení příjmu vlastní prací

Při stanovení výše příspěvku na živobytí se hodnotí hned několik hledisek, které ovlivňují výši této dávky. Jednotlivá hodnocení jsou více či méně závislá na aktivitě a jednání klienta, ale také na posouzení konkrétní situace pracovníky orgánu pomoci v hmotné nouzi. Posuzování hodnocení možnosti zvýšení příjmu vlastní prací je často závislé na subjektivním názoru a omezených možnostech prokazování prostřednictvím důkazních materiálů. Prokázaná snaha však jednoznačně pozitivně ovlivňuje výši částky živobytí osoby. (Niederle, 2009)

Samotné hodnocení zvýšení příjmů vlastní prací se posuzuje ve dvou odlišných situacích.

Tou první je situace, kdy má osoba příjem z výděleční činnosti (je tedy zaměstnána) a tím je fakticky prokázáno, že osoba se snaží využít možnosti zvýšení příjmu vlastní prací, neboť již pracuje. V tomto případě se částka živobytí zvyšuje o polovinu částky rozdílu mezi životním minimem této osoby a existenčním minimum.

Druhá situace se týká osob, které jsou uchazeči o zaměstnání. V tomto případě dochází ke zvýšení částky živobytí o 30 % částky rozdílu mezi životním minimem této osoby a existenčním minimum a to na základě samotné evidence na úřadu práce. Samotná tato skutečnost je považována za prokázání snahy hledat si zaměstnání a svůj stav, kdy by měla být osoba v hmotné nouzi, tak změnit.

Pokud se však osoba, která je již zaevidována na úřadu práce, dále prokazatelně snaží využít i jiné možnosti zvýšení si příjmu vlastní prací, dochází k dalšímu pozitivnímu zhodnocení takovéto aktivity. V tomto případě se částka živobytí zvyšuje o dalších 20 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimum. Zde je veškerá prokazovací povinnost uvedené snahy na straně klienta, který předkládá důkazy o vlastní aktivitě hledání si zaměstnání (nad rámec úřadu práce). Hodnocení této snahy je poté plně na individuálním posouzení pracovníka orgánu pomoci v hmotné nouzi. Zákon o pomoci v hmotné nouzi (§ 12 odst. 2) však vymezuje konkrétní snahy, jenž jsou považovány za projevenou snahu o zvýšení příjmu vlastní prací. Do daného vymezení patří zejména využití služeb agentur práce, inzerce, nabídky výdělečné činnosti prostřednictvím internetu a korespondence se zaměstnavateli, výkon veřejně prospěšných prací nebo krátkodobého zaměstnání zprostředkovaného úřadem práce či výkon dobrovolnické nebo veřejné služby, je-li tato služba vykonávána alespoň v rozsahu 20 hodin měsíčně, to ovšem při prokázání další (jiné)

snahy. Tento, byť příkladný, výčet by tudíž měl být dostatečným vodítkem pro správné posuzování a hodnocení této snahy. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

3.3. Hodnocení možnosti využití majetku

Hodnocení možnosti využití majetku představuje další oblast, která svými kritérii ovlivňuje výši dávky hmotné nouze, případně vznik či ztrátu nároku na dávku. Možnosti zvýšení příjmů prodejem nebo jiným využitím majetku pro posuzování nároku na příspěvek na živobytí a hodnocení možnosti využití majetku při stanovování výše částky živobytí rozlišuje přímo zákon o pomoci v hmotné nouzi, kdy uvedené hodnocení ovlivňuje stanovení výše částky živobytí osoby. (Niederle, 2009)

Dle § 26 zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, má každá osoba nárok na zvýšení částky o 30 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem po dobu prvních tří měsíců pobírání příspěvku na živobytí. Toto zvýšení nastává u všech osob s výjimkou těch, které případně byly již při samotném rozhodování o žádosti posouzeny jako osoby, které nejsou v hmotné nouzi, neboť jejich celkové sociální a majetkové poměry jsou takové, že jim mohou i po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení zaručit dostatečné zajištění jejich výživy a ostatních základních osobních potřeb a toto zajištění na těchto osobách lze spravedlivě žádat. Rovněž toto zvýšení nenáleží osobám, které dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší než trojnásobek měsíční splátky výživného. (Částka živobytí těchto osob odpovídá existenčnímu minimu.)

Uvedený právní předpis však dále zvýhodňuje osoby, které jsou, případně byly v pracovním poměru, a pobírají podporu v nezaměstnanosti, podporu při rekvalifikaci nebo dávky nemocenského pojištění. V prvních dvou případech dochází ke 30ti % zvýšení po dobu 12 měsíců pobírání příspěvku na živobytí a v případě dávek nemocenského pojištění náleží uvedené zvýšení příspěvku na živobytí po dobu pobírání dávek nemocenského pojištění.

U zbývajících osob toto zvýšení náleží od čtvrtého měsíce jen v případě, že tyto osoby majetek nemají, majetek mají, ale není možno ho využít ke zvýšení příjmu, případně tento majetek ke zvýšení příjmů využívají. Pokud příjemce dávky hmotné nouze však majetek má, lze jej využívat ke zvýšení si příjmu a přesto této možnosti nevyužil, pak od čtvrtého měsíce pobírání příspěvku na živobytí uvedené zvýšení osobě nenáleží. Po dalších třech měsících,

tedy šesti měsících od přiznání příspěvku na živobytí je tato osoba považována za osobu, která již není v hmotné nouzi, neboť prokazatelně neprojevuje dostatečnou snahu zvýšit si příjem vlastním přičiněním, a to tedy prodejem nebo jiným využitím majetku. Vzhledem k výše uvedenému je této osobě příspěvek na živobytí odejmut.

Uvedené hodnocení v sobě tudíž má značný motivační prvek, kdy jsou opět pozitivně hodnoceny osoby, které pracují nebo pracovaly a naopak absence snahy řešit situaci a využít k tomu vlastní možnosti je po určitém období sankcionována.

(Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

3.4. Hodnocení možnosti uplatněním nároků a pohledávek

„Jednou z možností, jak si osoby s nedostatečnými příjmy mohou své příjmy zvýšit, respektive získat na určitou dobu příjem, který je částečně nebo plně zabezpečí, je zvýšení příjmu řádným uplatněním nároků a pohledávek.“ (Břeská a Vránová, 2008:47)

Tyto možnosti uplatnění nároků a pohledávek sleduje i systém pomoci v hmotné nouzi, jenž využívání těchto možností následně i hodnotí a zohlední při stanovení výše dávek.

Dle § 27 zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, mají osoby, které nemají nároky a pohledávky, případně prokazatelně všechny své nároky a pohledávky uplatnily, nárok na zvýšení částky živobytí o 20 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem. Zákon o pomoci v hmotné nouzi rovněž stanoví, jaké nároky a pohledávky jsou zohledňovány pro zvýšení si příjmu jejich řádným uplatněním. Jak již samotné vymezení situace, kdy je osoba v hmotné nouzi, uvádí, mělo se jednat o stav, který nastává po vyčerpání veškerých vlastních a „přednostních“ možností řešení dané situace než jsou dávky hmotné nouze. Proto se tedy i zohledňuje a hodnotí, zda osoba využila možnosti uplatnění nároku na dávky nemocenského pojištění, nároku na dávky důchodového pojištění, nároku na dávky státní sociální podpory, nároku na výživné a příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce, nároků z pracovních nebo obdobných vztahů, nároků na podporu v nezaměstnanosti a podporu při rekvalifikaci, případně nároku z jiných pohledávek.

„Pokud má osoba prokazatelně možnost nároky a pohledávky uplatnit a neučiní tak hned od prvního měsíce posuzování pro nárok na příspěvek na živobytí, dojde ke snížení výše

částky živobytí osoby o 20 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem.“ (Niederle, 2009:48)

Jak dále uvádí § 27 zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, nedojde-li však i přes toto snížení k řádnému uplatnění některých nároků a pohledávek do uplynutí 6 měsíců, za které pobírá osoba nebo společně s ní posuzovaná osoba příspěvek na živobytí, má se za to, že se jedná o osobu, která není v hmotné nouzi.

Specifickou situací u uplatňování nároků a pohledávek je podmínka vzniku nároku na dávku státní sociální podpory, příspěvek na bydlení u řízení o žádosti o doplatek na bydlení v případě vlastníků nebo nájemců bytů. V tomto případě § 33 odst. 3 zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, přímo stanoví, že podmínkou nároku na doplatek na bydlení je získání nároku na příspěvek na živobytí a nárok na příspěvek na bydlení.

Zde již z logiky věci nelze použít nějaké procentní zvýšení či „nezvýšení“ dávky, neboť pro samotný výpočet a následné stanovení výše doplatku na bydlení je nutno znát výši příspěvku na bydlení a tudíž na tento příspěvek musí být nárok.

Hodnocení nároků a pohledávek v případě příspěvku na živobytí v sobě rovněž nese značný motivační prostor, aby osoby měly možnost a snahu zvýšit si příjem uplatněním svých nároků. Jelikož uplatňování těchto nároků a pohledávek může být zejména v případech dávek důchodového pojištění nebo výživného poměrně časově náročné, tak tyto osoby nejsou nijak v průběhu řízení o těchto nárocích a pohledávkách sankcionovány. Jsou hodnoceny pozitivně již při samotném uplatnění svých nároků a to bez ohledu na výsledek. Nemožnost pozitivního hodnocení a následná případná sankce v podobě rozhodnutí, že se jedná o osobu, která není v hmotné nouzi, nastává pouze v případě, že osoba je zcela neaktivní a vůbec nevyužila možnosti uplatnit nároky a pohledávky.

(Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

3.5. Zvýšení částky živobytí osoby hledající si zaměstnání

Zákon pamatuje na pomoc osobám v hmotné nouzi, jenž z peněžních prostředků, které mají k dispozici, nemohou hradit náklady, které jim vznikly v souvislosti s hledáním zaměstnání. (Niederle, 2009)

Právní úprava § 30 zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi uvádí následující: „Částka živobytí osoby se zvyšuje o 300,- Kč u osoby, která prokáže, že má zvýšené náklady spojené s hledáním zaměstnání, zejména náklady na dopravu, telefon a korespondenci.“

„Orgán pomoci v hmotné nouzi při posuzování aktivity osoby v souvislosti s hledáním možnosti zvýšení příjmu vlastní prací má možnost zjišťovat, zda v rámci této činnosti vznikají osobě náklady, které jdou nad rámec jejich finančních možností. Je na úvaze orgánu pomoci v hmotné nouzi, jaký způsob prokazování těchto výdajů zvolí. Většinou tyto výdaje objektivně vyplynou právě z pravidelného prokazování aktivit osoby i v rámci sociální práce s osobou.“ (Niederle, 2009:52)

Uvedené zákonné ustanovení, kdy nezaměstnaným osobám, které se prokazatelně snaží hledat si práci a vznikají jim s tím finanční náklady, může orgán pomoci v hmotné nouzi, při prokázání těchto nákladů, zvýšit příspěvek na živobytí o 300,- Kč, lze považovat jednoznačně za zcela motivační. Toto opatření je totiž zaměřené pouze na osoby nezaměstnané, kdy těmto osobám snažícím se zajistit si práci do jisté míry refunduje náklady s tím spojené, což má bezesporu pozitivní dopad. Tato podpora těchto osob a jejich aktivit má totiž mimo reálného finančního dopadu i stránku psychologickou a morální, prostřednictvím které tyto osoby vnímají, že tento systém jejich snahu oceňuje a podporuje, kdy jsou lépe a pozitivněji hodnoceni než ostatní, kteří se takto nesnaží.

3.6. Hodnocení výkonu dobrovolnické nebo veřejné služby osoby

„S ohledem na zachování pracovních schopností a dovedností umožňuje zákon vedle veřejně prospěšných prací a krátkodobého zaměstnání účast osob v hmotné nouzi, které jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání u příslušného úřadu práce, výkon dobrovolnické a veřejné služby.“ (Niederle, 2009:35)

„K rozšíření možnosti zachování pracovních dovedností u osob dlouhodobě setrvávajících ve stavu hmotné nouze je do systému pomoci v hmotné nouzi zaveden institut „veřejná služba“ (§18a zákona). Vedle veřejně prospěšných prací zprostředkovaných úřadem práce ve spolupráci s obcemi, krátkodobého zaměstnání organizovaného úřadem práce a dobrovolnické služby, zprostředkované právnickou osobou se sídlem v České republice, která dobrovolníky vybírá, eviduje, připravuje pro výkon dobrovolnické služby a uzavírá s nimi smlouvy o výkonu dobrovolnické služby za podmínky, že má udělenou akreditaci,

lze nově na základě smlouvy uzavřené mezi obcí a osobou v hmotné nouzi zabezpečovat pomoc v záležitostech, které jsou konány ve prospěch obce a jejích občanů.“ (Příb, 2011:107) Bližší vymezení záležitostí, které jsou v zájmu obce se dle § 18a zák. č. 111/2006 Sb., zákona o pomoci v hmotné nouzi, rozumí zejména zlepšování životního prostředí v obci, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, pomoci v oblasti kulturního rozvoje a sociální péče.

„Veřejná služba má i důležitý sociální rozměr, podporuje sociální začleňování osob, zvyšuje participaci lidí na životu obce a přispívá k dobrým vztahům mezi osobami v hmotné nouzi a ostatními občany. Zároveň vyjadřuje jeden z motivačních principů pomoci v hmotné nouzi: „Ten kdo pracuje, se musí mít lépe než ten, který se pracovat nesnaží.“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí: Osoby v hmotné nouzi a veřejná služba, informační leták, červenec 2010)

Veřejná služba je tedy určena pouze osobám v hmotné nouzi, kteří ji vykonávají na základě písemné smlouvy a kterým za výkon této služby nenáleží žádná odměna.

Dobrovolnická služba může být organizována na základě akreditovaného projektu dle zákona o dobrovolnické službě, kdy tuto činnost mohou organizovat pouze nestátní neziskové organizace. Dobrovolnická služba na rozdíl o veřejné není primárně zaměřena na osoby v hmotné nouzi, ale nabízí uplatnění v této oblasti všem osobám, které mají zájem pracovat jako dobrovolníci. Jejich působení není spjato pouze s územím České republiky, ale v souladu se zákonem o dobrovolnické službě, mohou tuto činnost vykonávat i v zahraničí.

Dobrovolnická služba se zaměřuje zejména na tři oblasti. Jedná se především o pomoc nezaměstnaným, osobám sociálně slabým, zdravotně postiženým, seniorům, příslušníkům národnostních menšin, imigrantům, osobám po výkonu trestu odnětí svobody, osobám drogově závislým atd. V druhé oblasti se pak jedná o pomoc při přírodních, ekologických nebo humanitárních katastrofách, při ochraně a zlepšování životního prostředí, při péči o zachování kulturního dědictví atd. Třetí oblast dobrovolnické činnosti postihuje pomoc při uskutečňování rozvojových programů a v rámci operací, projektů a programů mezinárodních organizací. (Niederle, 2009)

Již z výše uvedeného výčtu vyplývá, že činnost v mnoha z těchto oblastech je značně specifická, kdy mnohdy může klást vysoké nároky na tyto osoby, jejich znalosti, schopnosti, vnitřní přesvědčení a také odhodlání se tomu plně a zodpovědně věnovat. Nicméně

i zde vzniká velký prostor pro osoby v hmotné nouzi, které tuto činnost mohou v případě zájmu vykonávat.

Nahlížení na výkon veřejné nebo dobrovolnické služby u osob v hmotné nouzi je totožné a důsledky pro účely posuzování a stanovení výše příspěvku na živobytí jsou taktéž shodné.

Dle § 24 odst. 1 písm. f zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, činí částka živobytí osoby, která vykonávala dobrovolnickou nebo veřejnou službu v rozsahu alespoň 30 hodin v kalendářním měsíci, částku existenčního minima zvýšenou o polovinu rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem. Toto navýšení u jednotlivce činí částku 553,- Kč.

„Jde o bonifikaci snahy osoby, která si prostřednictvím výkonu dobrovolnické nebo veřejné služby ve vyšším rozsahu zachovává pracovní návyky.“ (Příb, 2011:106)

Při odpracování 30 hodin veřejné nebo dobrovolnické služby u osoby dochází k výraznému navýšení příspěvku na živobytí, který značně vzroste oproti osobám, které žádnou takovou službu nevykonaly. K ještě výraznějšímu rozlišení a odstupňování aktivních snah zajistit si práci vlastním přičiněním dochází u osob, které pobírají příspěvek na živobytí déle jak 6 měsíců, neboť příspěvek na živobytí poté již činí pouhou částku existenčního minim, tedy 2 020,- Kč.

V tomto případě se projeví možnost uvedená v § 24 odst. 1 písm. g zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, kde nedochází u osoby, která pobírá příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců, ke snížení příspěvku na živobytí na částku existenčního minima, neboť se zohledňuje již 20 hodin odpracovaných ve veřejné nebo dobrovolnické službě. Pokud tedy osoba vykonávala veřejnou nebo dobrovolnickou službu v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci, nedochází u ní ke snížení příspěvku na živobytí na částku existenčního minima, i když pobírá příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců. Tato osoba je tudíž opět oproti ostatním osobám výrazně finančně zvýhodněna a bonifikována.

Ačkoliv vliv konání veřejné či dobrovolnické služby není v zákoně od jeho samotného vzniku, ale na základě legislativní změny bylo toto nové ustanovení použito poprvé od července 2009, je bezesporu jedním z nejpodstatnějších a nevýrazněji ovlivňující výši příspěvku na živobytí. Vzhledem k tomu, že rozdíl příspěvku na živobytí u osoby, u které se zkoumá možnost zvýšit si příjem vlastní prací a která po uplynutí 6 měsíců neprojevuje žádnou vlastní snahu a aktivitu pracovat, a tudíž pobírá částku pouze 2 020,- Kč,

a osoby, která si aktivně hledá zaměstnání, vykonává veřejnou či dobrovolnickou službu a je jí i zvýšena částka živobytí osoby hledající si zaměstnání, kdy může příspěvek na živobytí činit až 3 979,- Kč, činí celých 1 959,- Kč. Takto vysoká částka, jejíž pobírání či nepobírání může ovlivnit přímo sám příjemce dávek, je již značně motivační, aby ovlivnila přístup těchto osob a podpořila jejich snahu aktivně usilovat o zvýšení si příjmu vlastní prací. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

3.7. Mimořádná okamžitá pomoc na úhradu jednorázové výdaje

Zákon o pomoci v hmotné nouzi umožňuje poskytnout mimořádnou okamžitou pomoc osobě, která nemá vzhledem k celkovým sociálním a majetkovým poměrům dostatečné prostředky k úhradě jednorázového výdaje. Zákon ve svém výčtu uvádí i možnost poskytnutí mimořádné okamžité pomoci na výdaje spojené s pořízením dokladů potřebných k přijetí do zaměstnání. Tato možnost pomoci osobám aktivně se snažícím zajistit si zaměstnání, kdy tato jejich aktivita bývá často spojena s nutností pořízení si některých dokladů jako např. výpis z rejstříku trestů, vstupní lékařské prohlídka apod., může finančně kompenzovat vzniklé náklady. Mimořádnou okamžitou pomoc na úhradu jednorázového výdaje lze poskytnout až do výše takového výdaje. Tím dojde k úhradě těchto nákladů, které osobě vznikají, a tak i k přímé podpoře osoby v její snaze zajistit si zaměstnání. Tato možnost má jednoznačně motivující charakter. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

Nekolidující zaměstnání

Dále je možno chápat jako motivující možnost i výkon nekolidujícího zaměstnání. V tomto případě klient dále zůstává v evidenci úřadu práce, který za něj hradí zdravotní pojištění, pracuje na dohodu o provedení práce či dohodu o pracovní činnosti, kdy jeho příjem v kalendářním měsíci nesmí přesáhnout částku 4 000,- Kč („hrubého“) a dále je zabezpečován dávkami hmotné nouze. Výše dávek hmotné nouze je poskytována s ohledem na výši jeho příjmů, které jsou mu však dle § 9, zák. č. 111/2006 Sb. započítávány ze 70 %. Jedná se spíše o krátkodobé příjmy a v omezené výši, ale jednoznačně je zde přítomen značný motivační prvek. Ten primárně osobu pracující zvýhodňuje při započítávání jejich příjmů z této činnosti pro stanovení výše dávek hmotné nouze, ale také sekundárně trvající evidenci

na úřadu práce zprošťuje tuto osobu hrazení si zákonného pojištění, respektive za tuto osobu je uvedené pojištění hrazeno. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi a zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, oba ve znění pozdějších předpisů)

Individuální akční plán

Individuální akční plán není součástí zákona o pomoci v hmotné nouzi, ale jednoznačně s motivací nezaměstnaných osob vedených v evidenci uchazečů o zaměstnání, kteří často pobírají dávky hmotné nouze, souvisí. Individuální akční plán vypracovávají úřady práce, kdy ovšem tato povinnost jim byla na základě zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, uložena až od 1.1.2009. Do té doby obdobnou činnost vykonávaly orgány pomoci v hmotné nouzi na základě zákona o pomoci v hmotné nouzi. Orgány pomoci v hmotné nouzi do 1.1.2009 s nezaměstnanými příjemci dávek hmotné nouze (po uplynutí 6 měsíců pobírání těchto dávek) sestavovaly tzv. aktivizační plán. Ten měl obdobný obsah jako současný individuální akční plán a rovněž jeho podstatou bylo motivovat a aktivizovat tyto osoby k větší snaze hledat si zaměstnání a řešit jejich situaci vlastní snahou a aktivitou.

Individuální akční plán je definován jako písemný dokument vypracován úřadem práce za součinnosti uchazeče o zaměstnání směřující ke zvýšení možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce. Náplní individuálního akčního plánu je především stanovení postupů a časového harmonogramu plnění dohodnutých opatření vedoucích ke zvýšení možnosti uplatnění uchazečů o zaměstnání na trhu práce. Při sestavování individuálního akčního plánu se vždy vychází z konkrétních možností a schopností uchazeče o zaměstnání, jeho zdravotního stavu a dosažené kvalifikace, ale i z aktuální situace na trhu práce. (Normativní instrukce MPSV č. 4 z roku 2009 vypracovaná JUDr. Vaňáskem)

V souladu se zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, je povinností úřadu práce vypracovat individuální akční plán s uchazečem o zaměstnání vždy, pokud je v evidenci úřadu práce déle jak 5 měsíců.

„Uchazeči o zaměstnání jsou povinni poskytnout součinnost úřadu práce při vypracování individuálního akčního plánu, jeho aktualizaci a vyhodnocování, a to v termínech stanovených úřadem práce, a plnit podmínky v něm stanovené. V případě, že uchazeč o zaměstnání bez vážných důvodů, svým jednáním poruší výše zmiňované povinnosti, může

být za takové jednání vyřazen z evidence uchazečů o zaměstnání.“ (Normativní instrukce MPSV č. 4 z roku 2009 vypracovaná JUDr. Vaňáskem)

(Vypracování individuálního akčního plánu i dříve je možné, ale jedná se o dobrovolnou záležitost zejména ze strany uchazeče, kdy v případě odmítnutí proti takovému uchazeči nelze uplatnit žádné sankce.)

Podstatou a cílem individuálního akčního plánu je zejména přimět uchazeče o zaměstnání k samostatnému rozhodování a hledání řešení vlastního uplatnění na trhu práce, vzbudit v něm pozitivní přístup a zejména vlastní aktivitu k řešení jeho situace.

Výsledkem součinnosti úřadu práce a uchazeče o zaměstnání je, jak již bylo uvedeno, písemný dokument směřující ke zvýšení možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání na trhu práce. Jedná se o jistou dohodu mezi uchazeče a úřadem práce. Tento dokument obsahuje mimo základních údajů týkajících se uzavírajících stran, zejména konkrétní vymezení, co uchazeč udělá pro vyhledání a získání zaměstnání (např. sestaví si životopis, zadá si inzerát, že hledá práci na portál MPSV, bude osobně, telefonicky nebo písemně kontaktovat zaměstnavatele, bude vyhledávat volná pracovní místa novinách či na internetu, apod.), v jakém termínu toto splní a kdy a jakým způsobem bude výsledek této činnosti vyhodnocen. Při sestavování, v průběhu i při vyhodnocování úřad práce s uchazečem konzultuje a projednává jeho aktivity, posuzuje možnosti a představy uchazeče, ale zejména se snaží vzájemně spolupracovat, hledat a vybírat vhodná opatření, jak nejlépe jeho situaci řešit. (Úřad práce v Kroměříži: Individuální akční plán, informační leták)

4. REPRESIVNÍ PRVKY ZÁKONA O POMOCI V HMOTNÉ NOUZI

Zákon o pomoci v hmotné nouzi v sobě zahrnuje mimo motivačních prvků pro zvýšení snahy hledat si práci a zvýšit si příjem vlastním přičiněním i jisté prvky represivní či sankční. Tyto nástroje jsou určeny pro postup orgánů pomoci v hmotné nouzi u osob, které žádnou vlastní snahu nevyvíjí, nevyužijí možnosti zvýšit nebo alespoň si zachovat výši dávky hmotné nouze, případně maří součinnost s úřady práce či orgány pomoci v hmotné nouze.

Při důsledném prostudování zákona o pomoci v hmotné nouzi najdeme několik opatření, která mají vliv na výši dávek v hmotné nouzi, formu jejich výplaty či případně na jejich samotné přiznání, respektive odejmutí.

Těmi zásadními sankčními či represivními opatřeními zákona o pomoci v hmotné nouzi jsou tyto:

- snížení částky živobytí u osob pobírající příspěvek na živobytí déle jak 6 měsíců,
- snížení částky živobytí u osob, které dluží na výživném,
- snížení částky živobytí u osob, které nepředložily individuální akční plán,
- snížení částky živobytí u osob, které nevyužily majetek,
- způsob výplaty dávek hmotné nouze formou poukázek.

(Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

4.1. Snížení částky živobytí u osob pobírající příspěvek na živobytí déle jak 6 měsíců

„Výše částky živobytí osob, které pobírají příspěvek na živobytí déle než 6 kalendářních měsíců, činí částku existenčního minima, a to bez možnosti dalšího navýšení (s výjimkou navýšení z titulu potřeby nákladného dietního stravování - § 29 zákona). (Příb, 2011:106)

Zákon v § 24 odst. 1 písm. g) zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, jednoznačně vymezuje, že živobytí osoby, která pobírá příspěvek

na živobytí déle než uvedených 6 měsíců, činí pouze existenční minimum, tj. 2 020,- Kč. Toto ustanovení platí pouze u osob, u nichž se zkoumá snaha zvýšit si příjem vlastní prací a současně jen u osob, které nejsou osobami invalidními v prvním nebo druhém stupni, pobírající příjem z výdělečné činnosti, podporu v nezaměstnanosti nebo při rekvalifikaci a nebo současně nevykonávají veřejnou nebo dobrovolnickou službu v rozsahu alespoň 20 hodin v kalendářním měsíci.

Zákon zde jasně vymezuje, že „zvýhodnění“, které bylo osobám pobírající dávky hmotné nouze po dobu prvních 6 měsíců pobírání těchto dávek umožněno, kdy jim byly hodnoceny jejich snahy zvýšit si příjem vlastním přičiněním, využitím majetku, nároků a pohledávek, je pouze na omezenou dobu. Dále zákon vychází ze zjevné a opodstatněné domněnky, že šesti měsíční lhůta je dostatečně dlouhá doba na to, aby člověk svoji situaci vyřešil, případně alespoň aktivně řešil a využil některé z možností, jak si svůj příjem zvýšit. Daná situace nabízí možnosti řešení prostřednictvím výdělečné činnosti, nekolidujícího zaměstnání a nebo vykonání patřičného počtu hodin ve veřejné nebo dobrovolnické službě.

Pokud ovšem osoba nevyužije žádnou z uvedených možností, kdy si případně nezajistí a nebo není ani ochotna vykonat 20 či 30 hodin veřejné služby nebo dobrovolnické služby, stává se osobou, které náleží pouze částka existenčního minima a již není přihlíženo k jejím snahám a aktivitám. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

4.2. Snížení částky živobytí u osob, které dluží na výživném

„Výše částky živobytí osob, které dluží na výživném pro nezletilé dítě částku vyšší než trojnásobek měsíční splátky stanovené rozhodnutím soudu nebo částku vyšší než částka, která by připadla na 3 měsíce, je-li plnění vyživovací povinnosti stanoveno jiným způsobem (např. dohodou mezi rodiči, schválenou soudem) je stanovena ve výši existenčního minima.“ (Příb, 2011:105)

Zákon dále v § 24 odst. 1 písm. e) zák. č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, uvádí, že z tohoto postupu jsou vyloučeny osoby, kterým vznikl dluh na výživném až po podání žádosti o příspěvek na živobytí, a také osoby, které si podaly z důvodu nedostatečného příjmu k soudu návrh na zrušení nebo snížení výživného.

Této osobě i přes stanovení částky živobytí ve výši existenčního minima náleží navýšení z důvodu potřeby nákladného dietního stravování. Rovněž si tato osoba má možnost zvýšit částku živobytí a to tehdy, pokud v kalendářním měsíci odpracuje ve veřejné nebo dobrovolnické službě 30 a více hodin. V tomto případě dochází k navýšení částky živobytí o 50 % rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem.

Uvedená možnost má jednoznačně působit motivačním způsobem, kdy těmto lidem dává rovněž jistou šanci si zvýšit svou finanční situaci, která se odvíjí od poskytnutých dávek hmotné nouze. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

4.3. Snížení částky živobytí u osob, které nepředložily individuální akční plán

„Výše částky živobytí osob, které na výzvu orgánu pomoci v hmotné nouzi nepředložily ve stanovené lhůtě individuální akční plán, pokud jim byl podle § 33 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů, vypracován úřadem práce, činí částku existenčního minima, a to bez možnosti dalšího navýšení (s výjimkou navýšení z titulu potřeby nákladného dietního stravování - § 29 zákona).“ (Příb, 2011:104)

Tato povinnost vzniká osobám pobírající dávky hmotné nouze, se kterými byl individuální akční plán na úřadu práce sestaven a které mají povinnost ho předložit orgánu pomoci v hmotné nouzi. Obsah individuálního akčního plánu je podkladem pro návaznou spolupráci klienta a orgánu pomoci v hmotné nouzi, pro hledání dalších možných řešení a aktivit směřujících k zajištění si práce a celkového směřování klienta k vyřešení jeho situace.

(Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

4.4. Snížení částky živobytí u osob, které nevyužily majetek

Zákon o pomoci v hmotné nouzi v § 26 uvádí, že při hodnocení majetku má každá osoba nárok na zvýšení o 30 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem po dobu prvních tří měsíců pobírání příspěvku na živobytí.

Toto pozitivní hodnocení, které vede ke zvýšení částky živobytí nastává u všech osob, pokud ovšem tyto osoby nebyly již při samotném rozhodování o žádosti posouzeny jako osoby,

kteře nejsou v hmotné nouzi. Důvodem tohoto posouzení jsou jejich celkové sociální a majetkové poměry, které jsou takové, že jim mohou i po úhradě odůvodněných nákladů na bydlení zaručit dostatečné zajištění jejich výživy a ostatních základních osobních potřeb a toto zajištění na těchto osobách lze spravedlivě žádat.

Pokud tedy osoba byla i s ohledem na svůj majetek uznána za osobu v hmotné nouzi, ale po uplynutí tří měsíců tento majetek, který je možno využít ke zvýšení si příjmů, nevyužije, tak od čtvrtého měsíce dochází ke snížení částky živobytí. Této osobě již nenáleží nárok na zvýšení o 30 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem, neboť se nesnaží využít svůj majetek ke zvýšení si příjmů.

Po dalších třech měsících, celkem tedy šesti měsících od přiznání příspěvku na živobytí, je tato osoba, která se nesnaží využít svůj majetek ke zvýšení si příjmů, považována za osobu, která již není v hmotné nouzi a ztrácí tak nárok na dávky hmotné nouze. Důvodem je skutečnost, že se prokazatelně dostatečně nesnaží zvýšit si příjem vlastním přičiněním a to tedy prodejem nebo jiným využitím majetku.

Zde zákon po úvodním motivačním přístupu, kdy po určité období dává možnost tolerance majetku, uplatňuje sankční postup. K tomu dochází, pokud se klient aktivně nepodílí na řešení své situace a nesnaží se zvýšit si příjem využitím svého majetku. (Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů)

4.5. Způsob výplaty dávek hmotné nouze formou poukázek

„V případě příspěvku na živobytí může orgán pomoci v hmotné nouzi určit výplatu dávky tak, že minimálně 35 % a nejvýše 65 % přiznané dávky bude poskytnuto ve formě poukázky opravňující k nákupu zboží ve stanovené hodnotě nebo prostřednictvím elektronického platebního prostředku. Zdůrazňuje se slovo „může“, což znamená, že poukázky by měly být používány pouze v odůvodněných případech, kdy se v rámci sociální práce s osobami v hmotné nouzi zjistí, že dávka není využívána v souladu se zákonem.“ (Příb, 2011:109)

Způsob výplaty dávky pomoci v hmotné nouzi určuje plátce dávky, a to s ohledem na schopnosti a možnosti osoby v hmotné nouzi s dávkou hospodařit a využívat ji k účelu, ke kterému byla určena. U stanovování způsobu výplaty je orgánu pomoci v hmotné nouzi dán prostor pro správní uvážení, neboť tento zná nejlépe celkovou situaci a konkrétní schopnosti a možnosti příjemce dávky. Podněty takovéhoho správního uvážení, které vede

k rozhodnutí vyplácet část dávky prostřednictvím poukázek určených k nákupu zboží, jsou zejména obsah a výsledky jednotlivých jednání, zjištění získaná při sociálních šetření, informace zjištěné při spolupráci s jinými úřady a policií nebo i podklady doložené klientem. Pokud z těchto zdrojů vyplyne, že příjemce nevyužívá poskytnuté dávky prostřednictvím finančních prostředků k účelu, ke kterému byly určeny, tedy zejména k zajištění výživy a základních osobních potřeb, pak je orgán pomoci v hmotné nouzi oprávněn, ba přímo povinen jednat tak, aby nedocházelo k využívání těchto dávek k jiným účelům. Způsobů, které může orgán pomoci v hmotné nouzi v takovéto situaci použít, je několik, a to např. ustanovit zvláštního příjemce dávky, vyplácet dávky po částech a v kratších intervalech, např. týdně nebo i denně, zprostředkovat přímou úhradu stravy či bydlení orgánem pomoci v hmotné nouzi a nebo právě využití poskytování poukázek k úhradě zboží. Využívání způsobu poskytování dávek hmotné nouze formou poukázek se praktikuje zejména u osob, které tyto dávky zneužívají ke konzumaci alkoholu či jiných návykových látek, k hraní automatů nebo je jiným způsobem zneužívají - nevyužívají k účelu, ke kterému jsou určeny. Poukázky totiž přímo vymezují své využití k nákupu potravin, hygienických potřeb, případně drogistického zboží, kdy za ně však nelze nakoupit alkohol a cigarety. (Niederle, 2009)

5. PRAKTICKÁ ČÁST

ÚVOD DO PRAKTICKÉ ČÁSTI

V teoretické části jsem uvedla možnosti motivace nezaměstnaných k aktivnímu přístupu zvýšit si příjem vlastním přičiněním – prací. Byly zde vymezeny nástroje aktivní politiky zaměstnanosti a motivační možnosti zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi. Poukázala jsem na výhody a nevýhody jednotlivých možností. Dále jsem upozornila na možné situace, které s danými motivačními nástroji souvisí, jakými je např. prokazování plnění těchto podmínek, období, které se zohledňuje pro hodnocení plnění daných podmínek apod.

5.1. Metodologie

V rámci praktické části mé bakalářské práce se budu snažit získat odpověď na výzkumnou otázku: „Jsou stávající motivační nástroje v systému sociálních dávek dostačující?“

Metoda, kterou jsem si pro tento úkol zvolila, je kvalitativní výzkum, respektive jeho forma – rozbor kazuistických případů. Tato metoda umožňuje nalézt porozumění citlivých sociálních situací a vztahů, k nimž problematika nezaměstnanosti nepochybně patří.

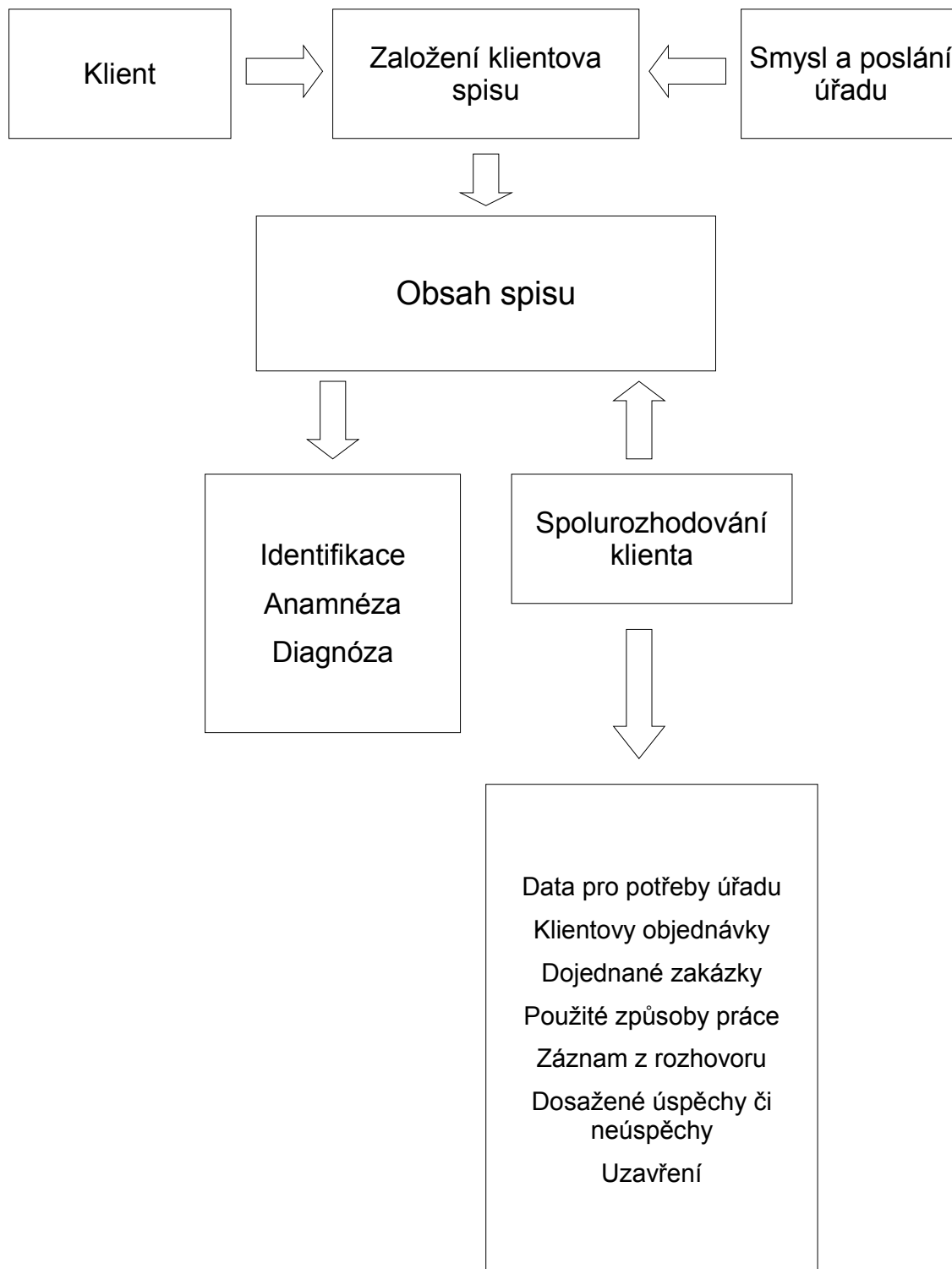
„V případové studii jde o zachycení složitosti případu, popis vztahů v jejich celistvosti.“ (Hendl, 1999:50)

V této části vycházím ze spisové dokumentace vedené Úřadem městské části Brno-střed, ke které mám díky své praxi na tomto úřadě osobní přístup a jenž mně byla po dohodě poskytnuta k prostudování a využití pro potřeby mé bakalářské práce.

Spisy dávají informace o tom, co bylo s klientem projednáváno a řešeno, o co se při práci s klientem pokusili jiní pracovníci již dříve, zda a do jaké míry uspěli či neuspěli a co je pro klienta (popř. co bylo pro předchozího pracovníka) hlavním tématem. Spisy klientů jsou důvěrné a před zraky jiných lidí jsou chráněny zákony a normami. Sám klient má právo být informován o tom, co se ve spisu nachází.

Z etických důvodů výzkumu jsou v uvedených kazuistikách samozřejmě pozměněny všechny osobní údaje klientů, abych tak předešla jejich možné identifikaci.

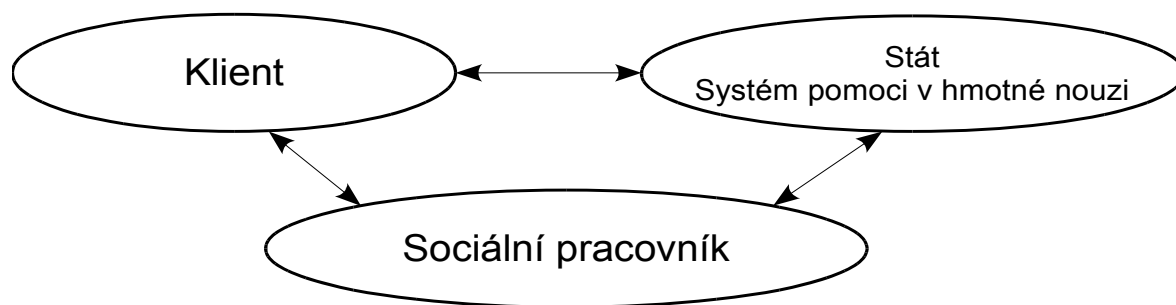
Schéma práce se spisem podle Úlehly

5.2. Konceptualizace

U konceptuální struktury jsem upřednostnila grafické schéma před slovní formou. Výhodou konceptualizace je zachycení základních vlastností případové studie a jejich předpokládané vztahy, které budou vyplývat z výzkumu. (Hendl, 1999)

Nyní se pokusím nastínit grafickou formu konceptuální struktury.

Stručný komentář

1. Vztah klienta a sociálního pracovníka

Vztah mezi sociálním pracovníkem a klientem je interaktivní. Klient přichází se svým problémem a vznáší požadavek na službu – pomoc. Sociální pracovník se snaží nabídnout možnost řešení, snaží se různými prostředky klienta vést, motivovat a směřovat k vyřešení jeho problému. Cílem je korigovat klientovu nepříznivou sociální situaci.

2. Vztah sociálního pracovníka a státu

Sociální pracovník je realizátorem – výkonným článkem státní koncepce pomoci potřebným osobám, kdy jeho prostřednictvím se tato pomoc dostává ke konkrétním klientům. Stát dává sociálnímu pracovníkovi jednak materiální, ale zejména právní a metodickou podporu, kdy naopak stát čerpá od sociálních pracovníků cenné informace z praxe o konkrétních jevech, problémech a celkovém vývoji dané problematiky i možných řešeních.

3. Vztah klienta a státu

Klient využívá možnosti, které nabízí stát k překonání jeho aktuální nepříznivé situace. Stát tuto pomoc nabízí a zprostředkovává s vizí dočasnosti, aby tito lidé překonali aktuální problém a byli schopni se začlenit zpět do pracovního procesu. Tím budou vytvářet hodnoty a podílet se tak v rámci solidarity na podpoře a stabilitě státu, který tak může poskytovat svoji pomoc dalším potřebným osobám.

5.3. Kazuistiky

Klient č. 1

Dne 28.11.2007 se dostavil na ÚMČ Brno-střed, odbor sociální zdravotní pan Packo Zoltán (nar. 1984), tr. bytem Vlhká 189, Brno, aby si požádal o dávky hmotné nouze. Pan Packo obdržel potřebné tiskopisy, kdy mu bylo vysvětleno, jakým způsobem je třeba tyto tiskopisy vyplnit a jaké související doklady předložit.

Pan Packo si uvedené tiskopisy vzal s sebou, aby měl čas si je prostudovat a zajistit si potřebné doklady. Ještě téhož dne se pan Packo dostavil, aby si podal žádost o příspěvek na živobytí. Tiskopisy byly nedostatečně vyplněné a tak společně se sociálním pracovníkem doplnili veškeré potřebné údaje a informace. Pan Packo rovněž předložil rozhodnutí z úřadu práce o nepřiznání podpory v nezaměstnanosti, ze kterého vyplývalo, že je od 17.10.2007 uchazečem o zaměstnání, ovšem nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti. (Důvodem nepřiznání podpory v nezaměstnanosti byla skutečnost, že v rozhodném období 3 let před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání nevykonával zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost v délce alespoň 12 měsíců). Dále předložil potvrzení odboru sociální péče Magistrátu města Brna o poskytnutí noclehu na noclehárně Domu sociální prevence, Podnásepní 20, Brno. Uvedené potvrzení bylo platné od 28.11. do 30.11.2007 a nocleh byl poskytnut bezplatně. Z vyplněných tiskopisů vyplývalo, že dotyčný je svobodný, nemajetný a bez příjmů, bez zdravotního omezení a toho času nezaměstnaný. Dále uvedl, že v předešlém období byl sankčně vyřazen z úřadu práce, kdy nepracoval a kdy ho po tu dobu živila a podporovala matka.

Dne 29.11.2007 bylo provedeno sociální šetření týkající se rozhodných skutečností pro posouzení nároku na dávku hmotné nouze, příspěvku na živobytí, a to zejména zda se pan Packo na noclehárně Podnásepní 20, Brno skutečně ubytoval. Při podání žádosti o příspěvek na živobytí pan Packo uvedl, že chce být posuzován samostatně a ne společně s rodiči a sourozenci, se kterými dříve bydlel na adrese Vlhká 189, Brno. Uvedl, že bude bydlet sám na noclehárně, k čemuž doložil i potřebné potvrzení. Předložené potvrzení obsahuje však i podmínku, že pokud klient nenastoupí k pobytu v uvedený den, ztrácí povolení platnost. Telefonickým dotazem na noclehárně bylo zjištěno, že se klient na noclehárně vůbec neubytoval. Tím ovšem potvrzení o možnosti noclehu ztratilo platnost a pan Packo přestal plnit jednu z podmínek pro přiznání příspěvku na živobytí. Za této situace

nebylo možno rozhodnout o přiznání příspěvku na živobytí a pan Packo byl vyzván, aby se dostavil na ÚMČ Brno-střed, odbor sociální a zdravotní, uvedl změnu skutečností a doložil doklady týkající se této změny.

Klient se dostavil na ÚMČ Brno-střed dne 3.12.2007, kdy podal vysvětlení, že na noclehárně skutečně bydlí, ale že se tam dostavil až o den později než bylo dohodnuto. Následným telefonátem na noclehárnu bylo toto sdělení ověřeno a potvrzeno. Pan Packo byl na noclehárně Podnásepní 20 ubytován od 29.11. a bydlení zde měl zajištěno i do budoucna.

Dne 4.12.2007 bylo vystaveno oznámení o přiznání příspěvku na živobytí ve výši 2 905,- Kč, které si pan Packo dne 6.12.2007 osobně převzal. Uvedenou částku si téhož dne vyzvedl v hotovosti prostřednictvím pokladny ÚMČ Brno-střed.

Dne 12.12.2007 se pan Packo dostavil, aby předložil potřebné doklady a vyřídil si příspěvek na živobytí na měsíc prosinec. Dále předložil potvrzení o prodloužení poskytnutí ubytování na noclehárně Podnásepní 20, tentokrát však už za poplatek 1 500,- Kč na měsíc (splatný po obdržení sociální dávky), doklady o své vlastní aktivitě hledat si zaměstnání, kterými byla potvrzení osobních kontaktů potencionálních zaměstnavatelů a také smlouvu o účasti na projektu Mikrobus romského střediska Drom, prostřednictvím kterého se má intenzivně snažit zajistit si práci. Vzhledem k doloženým dokladům, ze kterých vyplynulo, že se sám aktivně snaží hledat zaměstnání, bylo rozhodnuto o zvýšení příspěvku na živobytí a to v souladu s § 25 odst. 2 zák. č. 111/2006 Sb., kdy dochází ke zvýšení o 20 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem, neboť se tato osoba prokazatelně snaží využít další možnosti zvýšení příjmu vlastní prací.

Dne 13.12.2007 bylo vystaveno oznámení o zvýšení příspěvku na živobytí na částku 3 126,- Kč, které si dotyčný dne 17.12.2007 společně s vyplacenou částkou v hotovosti na pokladně osobně převzal.

V měsíci lednu 2008 se klient v dohodnutý termín nedostavil k projednání jeho situace týkající se dávky hmotné nouze a ani následně žádným způsobem ÚMČ Brno-střed v této věci nekontaktoval.

Klient byl tedy písemně vyzván, aby se dostavil na ÚMČ Brno-střed, odbor sociální a zdravotní k projednání jeho situace a doložení dokladů. Na tuto výzvu však nereagoval. Po uplynutí lhůty bylo panu Packovi zasláno oznámení o zahájení řízení z moci úřední ve věci odejmutí příspěvku na živobytí, neboť nesplnil povinnosti uvedené ve výzvě. Toto oznámení

si ve stanovené lhůtě nevyzvedl. Formálně bylo doručeno zákonnou fikcí (uplynutím úložní lhůty).

Následně dne 7.3.2008 bylo vystaveno rozhodnutí o odejmutí příspěvku na živobytí od 1.1.2008 s odůvodněním, že nesplnil povinnosti jemu uložené, osobně se nedostavil a nedoložil potřebné doklady pro posouzení nároku na dávku.

Pan Packo uvedené rozhodnutí rovněž nepřevzal a po doručení zákonnou fikcí rozhodnutí nabylo právní moci dne 8.4.2008.

Dne 10.3.2010 se klient dostavil na ÚMČ Brno-střed, odbor sociální a zdravotní, aby si požádal o dávky hmotné nouze. Společně s vyplněnými tiskopisy, ve kterých byly s pomocí pracovníků ÚMČ Brno-střed odstraněny nedostatky, pan Packo předložil smlouvu o ubytování na ubytovně Jarní 92, Brno a doklad o úhradě nákladů za ubytování na měsíc březen 2010. Z informací, které v tiskopisech uvedl, vyplynulo, že je svobodný, nemajetný, bez zdravotního omezení, bez příjmů, kdy ho dle jeho prohlášení dosud živila sestra, nepodnikal, nemá vyživovací povinnost a nyní je v evidenci uchazečů o zaměstnání (od 8.3.2010). S panem Packem byl dohodnut termín sociálního šetření na 15.3.2010 na ubytovně, kde bydlí.

Dne 15.3.2010 bylo při šetření zjištěno, že klient samostatně obývá pokoj na ubytovně Jarní 92, kdy vybavení pokoje je součástí zařízení ubytovny. V pokoji byla dvě lůžka, obsazeno bylo tč. pouze jedno. Klient zde měl své ošacení, hygienické potřeby a ostatní osobní věci. Nejednalo se o žádné drahé nebo nadstandardní věci či vybavení. Bylo zhodnoceno, že nebude posuzován s další osobou, neboť s nikým nevede společnou domácnost.

Při rozhovoru uvedl, že za bydlení platí 5 000,- Kč/měsíčně, což na dotaz potvrdil i přítomný provozovatel ubytovny. To neodpovídalo vyvěšenému ceníku na recepci, kde byla cena za jednolůžkový pokoj 3 850,- Kč a za dvoulůžkový 3 550,- Kč. Provozovatel ubytovny toto vysvětlil sdělením, že tento ceník je již starý a ceny jsou zde smluvní. Na částce 5 000,- Kč se s dotyčným dohodli a to má uvedeno i v písemné smlouvě.

Dne 15.3.2010 bylo vystaveno oznámení o přiznání příspěvku na živobytí ve výši 2 905,- Kč. Toto oznámení si pan Packo osobně převzal dne 18.3.2010, kdy mu byla i dávka v hotovosti na pokladně ÚMČ Brno-střed vyplacena.

Následující měsíc se dostavil k projednání situace týkající se jeho dávky hmotné nouze. Vzhledem k tomu, že splňoval podmínky pro výplatu dávky a doložil doklady o trvání jeho bydlení byl dohodnut termín výplaty na 16.4.2010. Dávka byla poskytnuta ve výši 2 905,- Kč, neboť neprokázal svoji aktivní snahu hledat si zaměstnání.

V měsíci květnu 2010 se situace opakovala, opět předložil doklady o úhradě nákladů na bydlení, ale stále neprokázal svoji vlastní aktivní snahu hledat si zaměstnání a tím si zvýšit příjem. S klientem byla situace projednána, kdy mu byly vysvětleny možnosti týkající se jeho vlastních snah zvýšit si příjem a také s tím související vliv na výši příspěvku na živobytí. Pan Packo byl opakovaně seznámen s možností zvýšit si příjem prací, kdy příjmy z výdělečné činnosti se pro účely dávek hmotné nouze započítávají ze 70 %. Dále byl obeznámen se skutečností, že prokazování vlastní aktivity při hledání zaměstnání má vliv i na výši příspěvku na živobytí, kde se tyto aktivity hodnotí zvýšením příspěvku o 20 % částky rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem, což činí zpravidla částku cca 200,- Kč.

Rovněž byl poučen, že u osoby, která případně vykonávala dobrovolnickou službu nebo veřejnou službu, a to v rozsahu alespoň 30 hodin v kalendářním měsíci, dochází ke zvýšení o polovinu rozdílu mezi životním minimem osoby a existenčním minimem, což zpravidla činí částku ve výši cca 400,- Kč až 500,- Kč. V této souvislosti mu bylo předáno oznámení týkající se veřejné služby, kde bylo podrobně uvedeno, kde ji lze vykonat, jaké má výhody její vykonání, rozsah veřejné služby a také co souvisí s případným uzavřením smlouvy o veřejné službě (preventivní zdravotní prohlídka a proškolení k bezpečnosti a ochraně zdraví při výkonu veřejné služby). Při tomto jednání pana Packa nejvíce zaujala možnost vykonání veřejné služby, kdy mu bylo sociálními pracovníky na jeho žádost sděleno, kde konkrétně lze v rámci města Brna tuto veřejnou službu vykonat.

V měsíci květnu 2010 byla klientovi vyplacena dávka ve výši 2 905,- Kč.

V měsíci červnu předložil uzavřenou smlouvu o výkonu veřejné služby s ÚMČ Brno-sever. Tuto smlouvu měl uzavřenou od 24.5.2010 do 31.12.2010. Ve smlouvě bylo uvedeno, že bude v rámci veřejné služby pověřen následujícími činnostmi: pomocná síla při blokovém čištění, zametání svěřených úseků, odklizení spadaneho listí, oddrňování chodníků a zimní údržba.

Vzhledem k tomu, že veřejnou službu konal již v měsíci květnu 2010, obdržel tiskopis k potvrzení počtu odpracovaných hodin za tento měsíc. Tento doložil s potvrzením, že v měsíci květnu 2010 odpracoval v rámci veřejné služby 30 hodin. Jelikož předložil

i ostatní doklady a splňoval podmínky nároku na dávku, bylo zahájeno řízení ve věci zvýšení příspěvku na živobytí. Důvodem zvýšení byla skutečnost, že klient v předešlém kalendářním měsíci odpracoval více jak 30 hodin ve veřejné službě, čímž se částka živobytí osoby v hmotné nouzi zvyšuje o 50 % rozdílu mezi jeho životním minimem a existenčním minimem. Pan Packo v měsíci červnu 2010 obdržel příspěvek na živobytí zvýšený na částku 3 679,- Kč.

V měsíci červenci a následně i v srpnu se pan Packo nedostavil vůbec a ani jiným způsobem ÚMČ Brno-střed nekontaktoval. Z informací sehrávaných prostřednictvím počítačové aplikace bylo zjištěno, že dne 18.6.2010 ukončil evidenci na ÚP, kdy byl umístěn na dotované místo v rámci projektu Evropského sociálního fondu. Jelikož však nepředložil potřebné doklady, nemohla být posouzena jeho aktuální situace, byla mu dne 10.9.2010 zaslána výzva, aby se osobně dostavil k projednání sociální situace týkající se dávky hmotné nouze, příspěvku na živobytí a doplnil a doložil nezbytné doklady. Na doručovací adrese si však tuto výzvu nevyzvedl a tudíž mu byla písemnost doručena zákonnou fikcí. Následně mu bylo zasláno oznámení o zahájení řízení, které si rovněž nevyzvedl. Dne 25.10.2010 následovalo rozhodnutí o odejmutí příspěvku na živobytí, neboť nesplnil i přes písemnou výzvu povinnosti zákonem ukládané, osobně se nedostavil, nedoplnil a nedoložil požadované údaje, ani jiným způsobem ÚMČ Brno-střed ve věci dávek hmotné nouze dále nekontaktoval. Rozhodnutí nabylo právní moci dne 24.11.2010.

Dne 1.12.2010 se opět dostavil, aby si nově požádal o dávky hmotné nouze. Předložil částečně vyplněné tiskopisy související s žádostí o příspěvek na živobytí, což následně doplnil s pomocí pracovníků ÚMČ Brno-střed. V této souvislosti byl poučen o povinnostech žadatele i příjemce dávky hmotné nouze, bylo mu poskytnuto sociální poradenství týkající se možnosti zvýšení si příjmů vlastním přičiněním, možnosti v případě potřeby řešení jeho bytové situace pomocí zařízení zajišťující tyto ubytovací služby a také byl vyzván k doplnění nezbytných dokladů pro řízení o právě podané žádosti.

Vzhledem k tomu, že se klient dostavil bez platného průkazu totožnosti, kdy se prokázal pouze Potvrzením o občanském průkazu, byla s ním projednána možnost prokázání jeho totožnosti v souvislosti s výplatou dávky. Jelikož je dlouholetým klientem Magistrátu města Brna, Odboru sociální péče, oddělení sociální prevence a pomoci, tak bylo dohodnuto, že pracovníci tohoto oddělení se při výplatě dávky za dotyčného osobně zaručí, neboť jim je znám.

Dne 6.12.2010 se opětovně dostavil, předložil smlouvu o nájmu bytu, doklad o úhradě nákladů na bydlení, zaměstnavatelem vyplněný a potvrzený Doklad o výši měsíčních příjmů (příjmy potvrzené z předešlého zaměstnání) a ukončení předešlého pracovního poměru.

Klient byl vzhledem k předložené nájemní smlouvě poučen, že je možno žádat dávku státní sociální podpory, příspěvek na bydlení, kde však je podmínkou nároku na dávku nájemní smlouva a trvalý pobyt. V této souvislosti byl pan Packo informován, kde a jakým způsobem je možno si změnit trvalý pobyt. Pan Packo uvedl, že to bere na vědomí, ale trvalý pobyt si měnit nebude a je srozuměn s tím, že tak nebude plnit jednu z podmínek pro případný nárok na příspěvek na bydlení. Rovněž byl dohodnut termín sociálního šetření a to na následující den.

Dne 7.12.2010 bylo provedeno sociální šetření za účelem ověření sociálních a majetkových poměrů klienta a stanovení okruhu společně posuzovaných osob.

Pan Packo bydlel v rodinném domku v městské části Brno-Židenice, kde měl pronajatý jeden pokoj v přízemí. Vybavení pokoje bylo běžné (postel, skříň, židle, stůl, TV) a nikoliv nadstandardní. Veškeré zařízení bylo navíc majitele domu. On sám zde měl pouze své ošacení a osobní věci. V pokoji bylo jedno lůžko, nic nenasvědčovalo, že by pokoj obýval ještě někdo další. Z provedeného šetření vyplynulo, že je nemajetný, tč. bez příjmů a netvoří s nikým dalším okruh společně posuzovaných osob.

Dne 8.12.2010 bylo vystaveno oznámení o přiznání příspěvku na živobytí, které si klient dne 10.12.2010 osobně převzal společně s vyplacenou dávkou hmotné nouze.

V měsíci lednu 2011 se dostavil dne 10.1.2011, kdy předložil doklad o úhradě nákladů na bydlení za měsíc prosinec 2010 a pracovní smlouvu uzavřenou k 3.1.2011. Smlouva byla uzavřena s ÚMČ Brno-sever na dobu určitou (do 30.6.2011), kde bude vykonávat úklidové práce – veřejně prospěšné práce se sjednanou výší odměny 10 000,- Kč měsíčně.

Na základě toho mu v měsíci lednu 2011 byl příspěvek na živobytí zvýšen na částku 3 126,- Kč. Pan Packo současně uvedl, že si chce požádat o ukončení poskytování příspěvku na živobytí od 1.2.2011, protože jeho příjem z pracovního poměru bude vyšší než tato dávka.

Analýza spisové dokumentace

Pan Packo byl příjemcem dávky hmotné nouze, neboť byl opakovaně v evidenci uchazečů o zaměstnání a byl bez příjmu.

Při posuzování hmotné nouze a stanovení výše dávek bylo pozitivně hodnoceno především využití majetku, možnosti uplatnění nároků a pohledávek a snahy zvýšit si příjem vlastní prací. K poslední uvedené možnosti hodnocení docházelo vždy až po prokázání této snahy, což nebylo pravidelné a záleželo na skutečné snaze klienta. Pan Packo často svoji situaci neřešil celistvě s dlouhodobým výhledem, neboť opakovaně opustil systém pomoci v hmotné nouzi, aniž by splnil oznamovací povinnost a uvedl, jaké změny v jeho situaci nastaly. Opakovaně se „pouze“ nedostavil a nevedl, jaká je jeho aktuální situace, kdy mu musela být dávka po nezbytných, zákonem stanovených postupech odejmuta z moci úřední, bez znalosti skutečného důvodu či příčiny.

Pan Packo také často dokázal projevit vlastní aktivní snahu při hledání zaměstnání, což mu bylo následně pozitivně ohodnoceno, stejně jako využil i možnosti výkonu veřejné služby v rozsahu 30 hodin, což vedlo k podstatnému zvýšení příspěvku na živobytí.

Poslední evidenci dokonce ukončil sám, a to na základě uzavření pracovní smlouvy o výkonu veřejně prospěšných prací, kdy jeho příjem z výdělečné činnosti dosahoval téměř trojnásobek částky příspěvku na živobytí.

V případě pana Packa bylo uplatněno několik motivačních postupů, kterými bylo zejména pozitivní hodnocení hledání si zaměstnání či hodnocení výkonu veřejné služby, což následně vedlo k zajištění pracovního poměru na základě pracovní smlouvy a ukončení finanční závislosti na dávkách hmotné nouze.

Klient č. 2

Dne 20.12.2010 se dostavil na ÚMČ Brno-střed pan Krim, aby si podal žádost o dávky hmotné nouze. Panu Krimovi je 32 let, je svobodný, bydlí na adrese trvalého bydliště v bytě 2+1, kde žije sám. Dne 14.12.2010 byl propuštěn po šesti měsících z výkonu vazby, kde dle jeho sdělení byl pro podezření z ublížení na zdraví, kdy měl vyhrožovat jiné osobě a následně ji pobodat.

Klient obdržel potřebné tiskopisy, bylo mu vysvětleno, jakým způsobem je třeba tyto tiskopisy vyplnit a jaké související doklady má předložit. Uvedené tiskopisy si vzal s sebou domů, aby měl čas si je prostudovat a zajistit si potřebné doklady.

Následně se dostavil dne 22.12.2010, aby si podal žádost o příspěvek na živobytí. V této souvislosti doložil vyplněné tiskopisy, kdy drobné nedostatky byly odstraněny s pomocí soc. pracovníka na místě, a dále předložil související doklady týkající se zejména jeho bydlení, evidence na ÚP a potvrzení o propuštění v výkonu vazby. Žádost klienta o příspěvek na živobytí byla přijata. Dále byl poučen o možnostech řešení a předcházení jeho situace hmotné nouze a také o možnostech zvýšit si příjem nebo případně výši dávky hmotné nouze.

Rovněž byl poučen o možnosti kontaktovat pracovníky oddělení sociální prevence a pomoci Magistrátu města Brna, tzv. „kurátory“, kteří mu pomohou řešit situaci po propuštění z výkonu vazby a mohou mu poskytnout mimořádnou okamžitou pomoc z důvodu ohrožení sociálním vyloučením, neboť je osobu propuštěnou z výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody. Pan Krim uvedl, že tuto možnost již využil a že mu byla dne 20.12.2010 poskytnuta mimořádná okamžitá pomoc ve výši 1 000,- Kč.

Při jednání uvedl, že po dobu vazby se mu někdo vloupal do sklepa, kde měl uložené elektrické topidlo, kterým si topil. Toto mu bylo odcizeno a potřeboval by zajistit nové. Bylo mu sděleno, že je zde možnost pořízení tohoto zařízení formou mimořádné okamžité pomoci, ale bude třeba zařízení blíže specifikovat, uvést jeho cenu atd.

Pan Krim se následně téhož dne dostavil, kdy předložil doklad o koupi elektrického přímotopu z bazaru v ceně 249,- Kč a dokonce tento přímotop přinesl ukázat s sebou v batohu, aby tím prokázal jeho faktickou koupi. Byla s ním sepsána žádost o mimořádnou okamžitou pomoc na úhradu nezbytného jednorázového výdaje – úhradu nákladů za pořízení topení do bytu.

Následující den, 23.12.2010 se dostavil, aby si osobně převzal přiznanou dávku mimořádné okamžité pomoci v hotovosti prostřednictvím pokladny.

Dne 27.12.2010 bylo provedeno sociální šetření v bytě pana Krima, a to ve věci jeho žádosti o příspěvek na živobytí. Z provedeného sociálního šetření vyplynulo, že obývá byt 2+1 v domě na ulici Leitnerova. Celý dům byl značně zničený (rozbité vstupní dveře, nefunkční a vytrhané zvonky, poničené a rozbité poštovní schránky, špinavé a okopané zdi, rozbité podlahy a poničené zábradlí). Byt se nacházel ve 2. podlaží, kdy z chodbičky se vcházelo vlevo do bývalé kuchyně (místnost byla tmavá, byla zde stará, nepoužívaná linka, stůl, rovněž tak vana a kamna na pevná paliva, vše zaskládáno různými věcmi). Z chodbičky se dále vcházelo do menšího pokoje, ze kterého byl vpravo vstup do druhého pokoje. Tyto pokoje odděloval závěs.

Celkové vybavení a zařízení bytu, včetně místa ke spaní ("lůžka"), kamen na tuhá paliva apod., bylo zcela zaskládáno různými předměty a nashromážděnými věcmi. Prostory v pokojích byly naprosto minimální, všude kolem stěn, na skříních, stolech, židlích apod, byly různé věci (ošacení, papíry, igelitové tašky, šňůry do elektřiny, různé součástky, staré přístroje atd.). Místnostmi se procházelo velice obtížně, neboť zde bylo minimum místa. V bytě byl cítit i silný zápach.

Na dotaz, proč si byt takto zaskládal těmito věcmi, klient uvedl, že je to kvůli exekutorům, kteří když sem přijdou a uvidí to, tak toho nechají ... Dále sdělil, že mu zde teče voda a přitápí si elektřinou a to mu stačí. Z jeho hovoru vyplynulo, že způsob života v takto „zaskládaném“ bytě mu vyhovuje a že se spoustou nashromážděných věcí nehodlá nic dělat a svou bytovou situaci - komfort svého bydlení nehodlá měnit.

Sociálním šetřením nebyly zjištěny žádné skutečnosti (majetek, nadstandardní vybavení bytu nebo případně nějaká společně posuzovaná osoba), které by bránily přiznání příspěvku na živobytí. Proto bylo dne 27.12. 2010 vystaveno oznámení o přiznání příspěvku na živobytí ve výši 2 020,- Kč. (Výše příspěvku na živobytí odpovídá částce existenčního minima, neboť ode dne odejmutí naposledy přiznaného příspěvku na živobytí, který pan Krim dříve pobíral déle než 6 kalendářních měsíců, neuplynuly více než 3 kalendářní měsíce, viz. § 24, zák. č. 11/2006 Sb.)

Dne 29.12.2010 se dostavil, aby si osobně převzal oznámení o přiznání příspěvku na živobytí a současně si vyzvedl tuto dávku v hotovosti na pokladně ÚMČ Brno-střed.

V následujícím období (od 2.1. do 13.1. 2011) pan Krim doručil ÚMČ Brno-střed prostřednictvím e-mailové pošty a datové schránky písemné doklady (zpravidla e-mailová korespondence) vypovídající o jeho snaze hledat si zaměstnání a zajistit si veřejnou službu. V uvedeném období doložil tři doklady o jeho snaze hledat si zaměstnání (odpovědi na jeho žádosti o práci) a pět odpovědí na jeho žádost o veřejnou službu. Všechny tyto odpovědi různých městských částí města Brna byly ovšem negativní, kdy tyto městské části mají všechna místa pro výkon veřejné služby obsazená a nebo případně nemají vůbec tuto službu zřízenou.

Dne 13.1.2011 dotyčný telefonicky požádal o vystavení potvrzení o hmotné nouzi z důvodu zproštění regulačních poplatků u lékaře. Uvedl, že je s bodným zraněním hospitalizován v Úrazové nemocnici v Brně a žádá toto potvrzení zaslat neprodleně do jeho datové schránky, aby se jím mohl prokazovat. Téhož dne bylo uvedené potvrzení vystaveno a zasláno klientovi do jeho datové schránky.

V následujících dnech pan Krim zaslal orgánu pomoci v hmotné nouzi další dvě zamítavá vyjádření k jeho žádosti o veřejnou službu a žádost o zasílání rozhodnutí a oznámení do datové schránky. Dne 19.1.2011 se osobně dostavil k projednání a vyřízení si příspěvku na živobytí na měsíc leden 2011. V této souvislosti předložil uzavřenu smlouvu o výkonu o veřejné služby od 20.1.2011 na městské části Brno-jih. Uvedená smlouva byla uzavřena pouze na měsíc leden 2011.

Dále uvedl, že již má vyřízený příspěvek na bydlení, který činí 2 018,- Kč. Vzhledem k jeho výši, kdy mu tato částka pokrývá jeho náklady na bydlení, nebude žádat doplatek na bydlení. (Kopii oznámení o přiznání příspěvku na bydlení pan Krim téhož dne zaslal do datové schránky úřadu.)

Vzhledem k nezbytnosti provedení lékařské prohlídky související s výkonem veřejné služby požádal o mimořádnou okamžitou pomoc na úhradu nezbytného jednorázového výdaje k úhradě vstupní lékařské prohlídky potřebné pro výkon veřejné služby ve výši 300,- Kč. Uvedené žádosti bylo vyhověno. Přiznaná částka byla ve výši celých nákladů.

Pan Krim se dne 24.1.2011 dostavil na pokladnu k vyzvednutí příspěvku na živobytí a mimořádné okamžité pomoci. Výše příspěvku na živobytí činila 2 020,- Kč a výše mimořádné okamžité pomoci byla 300,- Kč.

Téhož dne přiložil další vyjádření k žádosti o veřejnou službu. Jednalo se o negativní vyjádření jedné z městských částí města Brna a také vyjádření Ministerstva dopravy, kde si o tuto službu a nebo pracovní místo pan Krim rovněž žádal.

V dalších dnech byly doručeny ÚMČ Brno-střed vyjádření týkající se žádosti klienta o veřejnou službu a žádostí o práci. Rovněž zaslal vyjádření Magistrátu města Brna k jeho žádosti, aby zřídil koordinační centrum, které bude evidovat a zajišťovat veřejnou službu pro žadatele z městských částí. Současně navrhoval, aby v rámci výkonu veřejné služby mohli zájemci vykonávat i jiné než úklidové práce. Ve vyjádření MMB bylo uvedeno, že zřízení jednoho koordinačního centra, které by evidovalo a zajišťovalo výkon veřejné služby, není možné, neboť zřízení veřejné služby spadá do samostatné působnosti obce (městské části) a rovněž je zcela v kompetenci městské části, jaký druh práce v rámci výkonu veřejné služby žadatelům nabídne.

V průběhu měsíce února pan Krim zaslal opět několik dokladů prokazujících jeho aktivitu hledat si práci a také další zamítavé vyjádření k žádosti o veřejnou službu. Rovněž doručil do datové schránky novou smlouvu o veřejné službě uzavřenou na městské části Brno-jih, kdy smlouva byla pouze na měsíc únor.

K osobnímu projednání jeho situace se dostavil dne 21.2.2011, přičemž předložil potvrzení o výkonu veřejné služby v měsíci lednu 2011 v rozsahu 30 hodin. Byl s ním sepsán protokol o ústním oznámení zahájení řízení z moci úřední ve věci zvýšení dávky hmotné nouze, příspěvku na živobytí. Tato dávka bude zvýšena v návaznosti na výkon 30ti hodin veřejné služby v předešlém kalendářním měsíci, tj. v měsíci lednu 2011.

Dne 22.2.2011 bylo vystaveno oznámení o zvýšení příspěvku na živobytí z částky 2 020,- Kč na částku 3 679,- Kč.

Dne 24.2.2011 pan Krim požádal prostřednictvím datové schránky o vyřešení jeho situace, neboť byl Úrazovou nemocnicí v Brně vyzván k úhradě regulačního poplatku ve výši 90,- Kč. Panu Krimovi bylo sděleno, aby využil potvrzení o jeho hmotné nouzi, které mu bylo dodáno a které ho osvobozuje od placení těchto poplatků.

Dne 1.3.2011 poslal do datové schránky úřadu Brno-střed kopii dopisu zasláního Ministru práce a sociálních věcí, kde žádá vysvětlení situace týkající se návrhu na omezení čerpání příspěvku na bydlení i doplatku na bydlení, povinnost obcí zřizovat veřejnou službu, omezení zaměstnávání cizinců v České republice a zpřísnění zákonných podmínek pro vznik agentur zprostředkovávající zaměstnání, jejich okamžitou a důslednou kontrolu vzhledem k jejich

nekalým praktikám. Součástí uvedeného dopisu bylo i sdělení adresované přímo „ministru Drábkovi“, kde pan Krim uvádí: „Jestli se ze mě stane bezdomovec, díky tomu, že nemohu najít práci, tak na některém úřadě odboru sociálních věcí spáchám sebevraždu. Dáme-li totiž věci právě s zákonem o veřejné službě atd. vše dohromady, tak je logické, že skončím zákonitě pod mostem. A to odmítám. Tak mě pane Drábku teda zaměstnejte na ministerstvu, když jste tak chytřej.“

V následujícím týdnu zaslal orgánu pomoci v hmotné nouzi kopie osmi svých žádostí o přijetí do pracovního poměru, většinou i s negativní odpovědí, případně bez jakékoliv reakce oslovených firem.

Dále doručil potvrzení o výkonu 30ti hodin ve veřejné službě v měsíci únoru 2011.

Dne 28.3. 2011 se dostavil osobně k projednání situace týkající se dávky hmotné nouze na měsíc březen 2011, kdy předložil novou smlouvu k výkonu veřejné služby (opět uzavřenou pouze na měsíc březen 2011) a rovněž předložil i potvrzení o odpracování 30 hodin veřejné služby v měsíci březnu 2011. Výše příspěvku na živobytí byla vyplacena ve stejné výši jako v předešlém měsíci. Při stanovování této dávky byla zohledněna skutečnost, že klient vykonal v předešlém kalendářním měsíci 30 hodin veřejné služby a také že se aktivně snažil hledat si práci a tím si zvýšit svůj příjem.

Dne 5.4.2011 doručil orgánu pomoci v hmotné nouzi kopii odpovědi Ministra práce a sociálních věcí pana Drábka k jeho žádosti o vysvětlení a zodpovězení několika jeho dotazů ze dne 1.3.2011. V odpovědi Ministra práce a sociálních věcí se uvádí, že časově omezené poskytování sociálních dávek bude obyvatelstvo více motivovat k hledání přiměřeného bydlení podle svých výdělkových poměrů a ke změně bydlení v souvislosti s přijetím zaměstnání i mimo původní bydliště, čímž se více uvolní a rozproudí trh s byty. Dále ministr Drábek uvádí: „Stále si stojím za tvrzením, že doba 60 měsíců (tzn. pěti let), po kterou stát garantuje finanční pomoc při krytí nákladů na bydlení, je dostatečně dlouhá na to, aby si každý mohl sám nebo pomocí rodiny, zaměstnavatele či s pomocí obce najít ubytování nebo bydlení přiměřené jeho sociální, příjmové a majetkové situaci.“

K části dotazu týkající se nedostatečně zajištěné možnosti konat veřejnou službu bylo panu Krimovi sděleno, že občané si mohou po 6 měsících pobírání příspěvku na živobytí zachovat výši dávky i dalšími možnostmi, mezi které patří veřejně prospěšné práce, krátkodobé zaměstnání, dobrovolnická služba či obdržení příjem z jakékoli pracovní činnosti (brigáda, dohoda o provedení práce apod.).

K věci zaměstnávání cizinců v České republice, kterou rovněž zmiňoval ve své žádosti o vysvětlení, mu bylo sděleno, že v případě, že má zaměstnavatel zájem na volné pracovní místo umístit cizince, doporučují nejprve úřady práce na toto pracovní místo české uchazeče o zaměstnání a teprve poté, kdy na volné pracovní místo není umístěn žádný český občan, je možné místo obsadit cizinci.

K poslední části dotazu týkající se agentur zprostředkovávající zaměstnání mu bylo sděleno, že nad těmito agenturami vykonávají kontrolu úřady práce, kdy jsou při pochybení agentur práce ukládány pokuty, a ve spolupráci s Ministerstvem vnitra může být po zahájení správního řízení agenturám využívající při své činnosti nekalé praktiky odejmuto povolení ke zprostředkování zaměstnání.

Nyní pan Krim dále koná veřejnou službu a aktivně se snaží najít si zaměstnání, k čemuž stále předkládá doklady prokazující tuto jeho aktivitu.

Analýza spisové dokumentace

V tomto případě je zřejmé, že tato osoba je jednoznačně motivována svoji situací aktivně řešit a intenzivně se snaží si práci zajistit. V uvedeném případě byla uplatněna řada motivačních postupů, které jednoznačně pozitivně hodnotí aktivity tohoto příjemce dávek hmotné nouze a mají dále působit motivačně na jeho následné konání související s hledáním zaměstnání.

Došlo zde k pozitivnímu hodnocení možnosti využití majetku, možnosti uplatnění nároků a pohledávek, snahy zvýšit si příjem vlastní prací a následně bylo možno pozitivně hodnotit i výkon veřejné služby, neboť pan Krim tuto službu vykonával v rozsahu 30 hodin. Nedošlo u něj ke zvýšení částky živobytí osoby hledající si zaměstnání, neboť nedoložil, že by mu s hledáním zaměstnání vznikaly nějaké náklady.

Dále byla klientovu, coby motivační prvek a pozitivní hodnocení jeho snah, přiznána mimořádná okamžitá pomoc na úhradu jednorázového výdaje spojeného se vstupní lékařskou prohlídkou k veřejné službě ve výši 300,- Kč.

Intenzivní snaha zajistit si práci nebo alespoň veřejnou službu a tím návazně vyšší dávku hmotné nouze, kdy pan Krim kontaktuje nejrůznější zaměstnavatele, organizace, úřady a dokonce přímo Ministra práce a sociálních věcí, jednoznačně svědčí o jeho aktivitě situaci řešit a zvýšit si příjem vlastním přičiněním.

Chování tohoto klienta vyznačuje značnou míru motivovanosti k zajištění si práce, což je mu v rámci zákona o pomoci v hmotné nouzi výrazně pozitivně hodnoceno. To má značný finanční efekt realizovaný prostřednictvím navyšování a poskytování dávek hmotné nouze.

Klient č. 3

Dne 26.5.2011 se na ÚMČ Brno-střed dostavila paní Veselá, aby si požádala o dávku hmotné nouze, příspěvek na živobytí. Od 28.10.2009 je v evidenci na ÚP, kdy měla přiznanou podporu v nezaměstnanosti po dobu 11 měsíců podpůrčí doby. (Výše podpory byla v rozmezí od 5 702,- Kč po pozdějších 3 947,- Kč.) Paní je rozvedená, dle prohlášení nemajetná a bydlí v jedné domácnosti společně se svým synem, kterému je 32 let. Syn je od 1.5.2009 rovněž nezaměstnaný, v evidenci úřadu práce, kdy i on měl nárok na podporu v nezaměstnanosti. (Výše jeho podpory v nezaměstnanosti byla od 12 320,- Kč až po následných 8 529,- Kč v závěru podpůrčího období.) Syn je svobodný, nemajetný, tč. pracující na dohodu o provedení práce v rozsahu 150 hodin. Tato dohoda a zejména výdělků odpovídají situaci nekolidujícího zaměstnání, kdy může být v evidenci úřadu práce a při tom si „přivydělat“ do částky 4 000,- Kč.

Při podání žádosti bylo paní Veselé poskytnuto sociální poradenství, jak případně mohou svoji situaci se synem řešit, jaké jsou podmínky nároku na dávky hmotné nouze a také, že lze požádat o dávku státní sociální podpory, příspěvek na bydlení. Vzhledem k tomu, že obývají byt v centru Brna, tak celkové náklady na bydlení (nájem, plyn a elektřina) přesahují částku 11 000,- Kč měsíčně.

V den podání žádosti byl s klientkou rovněž dohodnut termín provedení sociálního šetření v bytě, neboť toto sociální šetření je nezbytné pro posouzení celkové sociální situace rodiny.

Dne 28.5.2010 bylo po předešlé domluvě provedeno sociální šetření na adrese trvalého bydliště.

Byt o velikost 2 a ½ +1 se nacházel v pátém podlaží domu. Z chodby za vstupními dveřmi se vchází na WC a do kuchyně. Ta je zařízena běžnou linkou, plynovým sporákem, lednicí, stolem, rohovou sedačkou a dalším běžným vybavením. Z kuchyně se vstupuje do menšího pokoje (dříve tzv. „pokoj pro služky“), který obývá paní Veselá a který jí slouží jako ložnice. V pokoji byla válenda, menší šatní skříň, noční stolek a starší televize. Z kuchyně se také vstupovalo do koupelny, která byla vybavena standardním zařízením. Byla zde starší vana, umyvadlo a pračka.

Z chodby se vcházelo do velkého pokoje, který sloužil jako obývací pokoj. Ten byl vybaven záporným nábytkem, sedačkou a křeslem, konferenčním stolem, menší knihovnou – sekretářem, skříň a TV.

Přes obývací pokoj se procházelo do druhého pokoje, který sloužil jako ložnice pana Veselého. Bylo zde jedno lůžko, šatní skříň, počítač a běžné vybavení. Pan Veselý uvedl, že počítač využívá ke své práci, neboť nyní pracuje na dohodu a spravuje internetové stránky firmě, pro kterou pracuje. Dále prezentoval, že v současné době trpí psychickou poruchou - agorafobii, se kterou se léčí u odborného lékaře a tudíž si nemůže zatím najít „běžné“ zaměstnání a proto pracuje pouze prostřednictvím počítače z domova.

Z provedeného sociálního šetření nevyplývaly nějaké nové nebo dosud neuvedené skutečnosti. Byt byl vybaven běžným a standardním nábytkem, kdy ho společně obývá pouze paní Veselá se svým synem. Oba tudíž tvoří jeden okruh společně posuzovaných osob.

Dne 2.6.2010 bylo na základě doložených dokladů, provedeného sociálního šetření a zjištěných a ověřených skutečností (týkající se zejména evidence na ÚP a příjmů obou společně posuzovaných osob, kterými je mzda u pana Veselého a podpora v nezaměstnanosti u paní Veselé) vydáno oznámení o přiznání dávky hmotné nouze, příspěvku na živobytí ve výši 1 314,- Kč. Výše uvedená částka zohledňovala odůvodněné náklady na bydlení a zejména příjmy obou osob v rozhodném období předešlých tří kalendářních měsíců před podáním žádosti. Těmi byla podpora v nezaměstnanosti paní Veselé, průměrný příjem z částky 2 x 4 370,- Kč a 1 x 3 947,- Kč a průměrný příjem ze mzdy pana Veselého, který činil 2 x 3 264,- Kč, 1 x 2 703,- Kč.

V měsíci červnu se dostavila paní Veselá, která na výzvu předložila svůj i synův individuální akční plán ke zvýšení možnosti uplatnění uchazeče o zaměstnání vypracovaný na ÚP. Rovněž předložila doklady rozhodné pro posouzení nároku na dávku a stanovení její výše na měsíc červen. Uvedenými doklady byla výše příjmů syna z dohody o provedení práce, úhrada nákladů na bydlení a dále pak doklady o vlastní aktivní snaze hledat si zaměstnání. (Též předložila potvrzení o absolvování poradenského programu pro hledání si zaměstnání.) Opakovaně byla seznána s možností konání veřejné nebo dobrovolnické služby, kdy by případné odpracování 30ti hodin mělo vliv na výši příspěvku na živobytí. Rovněž byla upozorněna na možnost podání si žádosti o doplatek na bydlení, co téhož dne učinila.

Dne 24.6.2010 byl paní Veselé vyplacen příspěvek na živobytí ve stejné částce 1 314,- Kč, neboť nedošlo k takové změně rozhodných skutečností, aby to mělo vliv na výši dávky.

V měsíci červenci 2010 byla situace stejná a přiznaná výše příspěvku na živobytí byla shodná s předešlým obdobím.

V měsíci červenci 2010 byl již přiznán i doplatek na bydlení (od 1.6.2010, neboť tento je dle zákona č. 111/2006 Sb. vyplácen měsíc zpětně), který s ohledem na výši příjmů společně posuzovaných osob, odůvodněné náklady na bydlení a výši příspěvku na bydlení činil částku 4 285,- Kč.

V následujících měsících (srpen 2010 až leden 2011) se paní Veselá dostavovala pravidelně každý měsíc, aby předložila doklady rozhodné pro posouzení nároku na dávku a její výši (doklady o výši příjmů, nákladech na bydlení a vlastní snahy hledat si zaměstnání). Na základě těchto dokladů byly následně stanoveny a vypláceny dávky hmotné nouze, příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení. Jelikož paní Veselá od měsíce listopadu 2010 již nepobírala podporu v nezaměstnanosti, neboť jí skončila podpůrčí doba, a pan Veselý rovněž od měsíce srpna 2010 neměl příjem z výdělečné činnosti z důvodu ukončení dohody o provedení práce, tak docházelo k postupnému zvyšování těchto dávek. Nejvyšší částka příspěvku na živobytí, kterou v uvedeném období s ohledem na rozhodné skutečnosti pobírali, činila v lednu 2011 částku 4 529,- Kč.

K uvedeným změnám obdobně docházelo i u doplatku na bydlení, kde se však do výše doplatku na bydlení mimo příjmů promítaly i odůvodněné náklady na bydlení a výše příspěvku na bydlení. Výše doplatku na bydlení tudíž kolísala mezi částkami 4 257,- Kč a 4 947,- Kč.

V měsíci lednu 2011 došlo rovněž k navýšení nájmu. Ten byl vlastníkem nemovitosti zvýšen o 768,- Kč. Náklady na bydlení okruhu společně posuzovaných osob tedy nově činily 9410,- Kč nájem a služby spojené s užíváním bytu, 940,- Kč záloha na elektřinu, 1 580,- Kč záloha na plyn. Celkem tedy 11 930,- Kč. Tato změna ovlivnila i výši příspěvku na bydlení, který byl od 1.1.2011 zvýšen z částky 5 393,- Kč na 5 834,- Kč.

V měsíci únoru 2011 se paní Veselá dostavila na úřad k jednání a předložila doklad o úhradě nákladů na bydlení. Při jednání bylo zjištěno, že syn paní Veselé je od 7.12.2010 sankčně vyřazen z úřadu práce. Tato skutečnost má zásadní vliv na dávky hmotné nouze, kdy osoba, která nepracuje, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost, není v evidenci úřadu práce, eventuálně není v pracovní neschopnosti, není osobou v hmotné nouzi. Vzhledem k tomu, že pan Veselý již v měsíci únoru nebyl osobou v hmotné nouzi, bylo paní Veselé (příjemci dávek) oznámeno zahájení správního řízení z moci úřední ve věci snížení příspěvku na živobytí. Dne 15.2.2011 bylo vystaveno rozhodnutí o snížení příspěvku na živobytí, které si paní Veselá dne 18.2.2011 osobně převzala. Téhož dne byl vyplácen příspěvek na živobytí,

který po snížení činil 2 708,- Kč, a doplatek na bydlení ve výši 5 990,- Kč. Doplatek na bydlení byl navýšen s ohledem na zvýšené odůvodněné náklady na bydlení.

V měsíci březnu 2011 u společně posuzovaných osob nedošlo k žádné změně. Paní Veselá je v evidenci na úřadu práce, neprokazuje však vlastní aktivitu hledat si zaměstnání, a syn není stále považován za osobu v hmotné nouzi, neboť není v evidenci úřadu práce, v pracovním nebo obdobném poměru a není ani v pracovní neschopnosti. Příspěvek na živobytí je tedy poskytnut ve výši 2 708,- Kč a doplatek na bydlení byl snížen na částku 5 833,- Kč. Na výši této dávky měly vliv vyšší náklady na bydlení, ale také zvýšení příspěvku na bydlení, proto došlo ve výsledku k jejímu snížení.

V měsíci dubnu 2011 dochází u živobytí paní Veselé k zásadní změně, kdy jí je příspěvek na živobytí snížen na částku existenčního minima, neboť dávky pobírá již déle jak 6 měsíců a nevykonává žádnou veřejnou nebo dobrovolnickou službu. Společně posuzovaná osoba, její syn není stále považován za osobu v hmotné nouzi.

Analýza spisové dokumentace

V tomto případě je zřejmé, že byly uplatněny jak motivační, tak sankční možnosti zákona o hmotné nouzi. Tyto postupy byly použity v souvislosti s jednáním a aktivitou společně posuzovaných osob. Zatímco v počátcích byly jejich aktivity, případně důsledky předešlé pracovní činnosti jednoznačně zřejmé a pozitivně hodnoceny, postupně se tyto aktivity vytrácely, až tyto osoby neprojevovaly snahy žádné.

Z pracovní činnosti, ať již to byla podpora v nezaměstnanosti u paní Veselé nebo příjem z výdělečné činnosti u jejího syna, byla tato jejich aktivita pozitivně hodnocena při započítávání příjmů z těchto činností, kdy příjmy z výdělečné činnosti jsou započítávány ze 70 % a podpora v nezaměstnanosti je započítávána na z 80 %.

U společně posuzovaných osob byly rovněž pozitivně hodnoceny možnosti využití majetku a možnosti uplatnění nároků a pohledávek. Naopak nebyla hodnocena snaha zvýšit si příjem vlastní prací u paní Veselé, nedošlo ke zvýšení částky živobytí osoby hledající si zaměstnání a rovněž nebylo možno pozitivně hodnotit výkon dobrovolnické nebo veřejné služby osoby v rozsahu 20, případně 30 hodin, neboť tuto službu žádná ze společně posuzovaných osob nevykonávala.

S ohledem na příjmy obou společně posuzovaných osob byl vyplácen příspěvek na živobytí a doplatek na bydlení, jejichž výše se od těchto příjmů odvíjela. Po skončení podpůrní doby

na výplatu podpory v nezaměstnanosti paní Veselé a ukončení dohody o provedení práce jejího syna, už však tyto osoby neprokazovaly žádnou snahu aktivně si zvýšit příjem vlastní prací. Proto jim nemohly být tyto aktivity hodnoceny.

Následně byl pan Veselý vyřazen sankčně z evidence uchazečů o zaměstnání a tudíž přestal být osobou v hmotné nouzi.

Paní Veselá, která zůstala sama považována za osobu v hmotné nouzi a stále neprojevovala žádnou aktivní snahu najít si zaměstnání, se nesnažila po dobu pobírání příspěvku na živobytí ani využít možnosti vykonat 20 či 30 hodin ve veřejné nebo dobrovolnické službě, což by jí umožnilo výrazně si zvýšit příspěvek na živobytí. Jelikož pobírala tuto dávku déle než šest kalendářních měsíců, tak naopak došlo ke snížení na existenční minimum.

Z uvedeného vyplývá, že přes úvodní pracovní činnosti obou společně posuzovaných osob dále již zřejmě rezignovaly na vlastní aktivitu situaci řešit a i přes možnosti, které by vedly ke zvýšení dávky, tyto osoby toho dále nevyužily, dostatečně se nesnažily aktivně si hledat zaměstnání či alespoň vykonat veřejnou či dobrovolnickou službu a v případě pana Veselého došlo dokonce k sankčnímu vyřazení z evidenci uchazečů o zaměstnání. To vše svědčí o tom, že tyto osoby nemají vlastní motivaci svoji situaci aktivně řešit.

Klient č. 4

Spisová dokumentace nezaměstnaného Aleše Procházky (nar. 1968) je na Úřadu městské části Brno-střed vedena od roku 2003. V prosinci 2003 se po odejmutí sociální dávky na Úřadu městské části Brno-Židenice z důvodu změny trvalého bydliště, kdy panu Procházce byla přidělena úřední adresa, dostavil pan Procházka na ÚMČ Brno-střed, aby si požádal o dávku sociální potřeby dle nového trvalého bydliště.

Dne 10.12.2003 si podal žádost o dávku sociální potřeby (dle tehdejších platných právních předpisů, tedy zák. č. 482/1991 Sb., o sociální potřeby a zák. č. 463/1991 Sb., o životním minimu, oba ve znění pozdějších předpisů). K uvedené žádosti předložil potvrzení o své evidenci na úřadu práce, ze kterého vyplývalo, že je od 19.6.2002 v evidenci uchazečů o zaměstnání.

Dne 15.12.2003 bylo vystaveno oznámení o přiznání jednorázového příspěvku na výživu a základní osobní potřeby ve výši 2 320,- Kč, kdy tato částka byla klientovi i vyplacena.

Dále se pan Procházka na ÚMČ Brno-střed nedostavil a ze spisové dokumentace nevyplývají žádné jiné skutečnosti, které by vypovídaly o jeho aktivitách v souvislosti s pracovní činností.

V další kontakt vešel klient s ÚMČ Brno-střed dne 11.9.2006, kdy si opětovně požádal o dávky sociální potřeby. V této souvislosti předložil potvrzení o své evidenci uchazečů o zaměstnání a potvrzení o propuštění z výkonu trestu odnětí svobody ke dni 10.9.2006. Po vyplnění žádosti o dávku sociální potřeby, poučení žadatele o svých právech a povinnostech, jenž mají písemnou podobu a jsou součástí žádosti, bylo dohodnuto, aby se na ÚMČ Brno- střed dostavil dne 14.9.2006, kdy mu bude předáno rozhodnutí o přiznání jednorázové dávky sociální péče.

Pan Procházka se ve sjednaném termínu dostavil, převzal si rozhodnutí o dávce sociální potřeby a rovněž i předmětnou dávku ve výši 1 600,- Kč, neboť podmínky nároku na dávku splňoval pouze po dobu 20 dnů, kdy byl sociálně potřebným občanem (od své evidence na ÚP).

Při podání žádosti je v rámci písemného poučení žadatel seznámen s povinností projevovat snahu zabezpečit si příjem vlastní prací, aby mohl být považován za sociálně potřebného.

Dne 9.10.2006 se dostavil pan Procházka na ÚMČ Brno-střed, aby si podal žádost na měsíc říjen 2006 o dávku sociální potřeby. Ke své žádosti předložil písemné potvrzení, že se neúspěšně zajímal o pracovní místo ve firmě „J“. Po ověření evidence na úřadu práce s ním byl dohodnut termín výplaty dávky na 11.10.2006.

Toho dne se dostavil, aby si převzal rozhodnutí o přiznání jednorázové dávky sociální potřebnosti ve výši 2 400,- Kč. Uvedená částka mu byla současně prostřednictvím pokladny vyplacena. Výše dávky byla poskytnuta ve částce 2 400,- Kč, neboť klient po celý kalendářní měsíc plnil podmínku sociální potřebnosti a dávka mu náležela v plné výši.

Dne 13.11. 2006 se opět dostavil, aby si podal žádost o dávku sociální potřebnosti. K uvedené žádosti předložil sdělení akciové společnosti SAKO Brno, která k jeho žádosti o přijetí do zaměstnání uvádí, že této nelze vyhovět, neboť tato společnost má naplněný počet svých pracovníků.

Dne 15.11. 2006 si pan Procházka převzal rozhodnutí o přiznání dávky a ta mu také byla vyplacena.

Dne 6.12. 2006 si dotyčný opět podal žádost o dávku sociální potřebnosti na měsíc prosinec 2006. K uvedené žádosti předložil písemné sdělení akciové společnosti Papírny Brno, že v jejich firmě není žádné volné pracovní místo. Na základě podkladů doložených panem Procházkou bylo vydáno rozhodnutí o přiznání jednorázové dávky sociální potřebnosti ve výši 2 400,- Kč.

Rozhodnutí společně s výplatou dávky si klient na ÚMČ Brno-střed převzal dne 8.12.2006.

V měsíci lednu 2007 se pan Procházka nedostavil a žádnou žádost o dávku si nepodal.

V měsíci únoru 2007 se dotyčný dostavil, aby si požádal o sociální dávky z důvodu jeho trvající nezaměstnanosti. Vzhledem k zásadní změně systému dávek sociální péče, kdy od 1.1.2007 je účinný zákon 110/2006 Sb., o existenčním a životním minimu a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, jenž nahrazují zák. č. 482/91 Sb., o sociální potřebnosti a zák. č. 463/91 Sb., o životním minimu, oba ve znění pozdějších předpisů, klient nyní nově žádal o dávky hmotné nouze, nikoliv dávky sociální potřebnosti. Tato změna neznamená pouhou změnu označení dávek, ale zásadní změnu v posuzování sociálních a majetkových poměrů na straně žadatele, ověřování nezbytných skutečností souvisejících se situací žadatele, změny v posuzování okruhu společně posuzovaných osob a stanovování těchto okruhů na základě zákona.

Pan Procházka vyplnil tiskopisy, které jsou nezbytné v řízení o nových dávkách hmotné nouze. Jednalo se o Žádost o příspěvek na živobytí, Informace o užívaném bytě, Doklad o výši měsíčních příjmů a Prohlášení o celkových sociálních a majetkových poměrech. Z informací v tiskopisech vyplývaly následující skutečnosti. Pan Procházka je svobodný, bez příjmu a zdravotního omezení, není poživitelem žádného důchodu, není osobou,

jejíž zdravotní stav by vyžadoval zvýšené náklady na dietní stravování, není osobou, jenž by pečovala o osobu pobírající příspěvek na péči, je nemajetný, bez přístřeší, přespává různě na ulici a občas u své přítelkyně v Blansku, a to především kvůli vyprání ošacení.

Z důvodu posouzení nároku na příspěvek na živobytí a stanovení okruhu společně posuzovaných osob ÚMČ Brno-střed dožádal usnesením Městský úřad v Blansku o provedení sociálního šetření.

Dne 14.3.2007 bylo ÚMČ Brno-střed doručeno sociální šetření provedené MěÚ v Blansku. Ze sociálního šetření vyplynulo, že bylo provedeno v dopoledních hodinách, kdy však nikdo nebyl zastižen doma. Téhož dne se šetření opakovalo ještě v odpoledních hodinách, kdy byla zastižena pouze dcera majitelky bytu, která sociálním pracovníkům sdělila, že matka není právě doma. Na dotaz, zda se v bytě zdržuje pan Procházka, uvedla, že občas za matkou dojíždí a někdy tam i přespí. Jedná se prý pouze o kamaráda matky, který zde nebydlí a trvale se má zdržovat v Brně.

Na základě všech těchto podkladů bylo vystaveno rozhodnutí o přiznání příspěvku na živobytí ve výši 2 905,- Kč. Tato částka odpovídá výši částky živobytí bez započitatelných 20% zvyšující dávku při aktivní snaze hledat si zaměstnání. Při stanovování výše příspěvku na živobytí nebylo možno toto navýšení realizovat, neboť pan Procházka neprokázal žádnou vlastní aktivitu.

Oznámení o přiznání příspěvku na živobytí si osobně převzal dne 19.3. 2007.

Dne 28.3.2007 se dostavil, aby projednal příspěvek na živobytí na měsíc březen 2007. Jelikož u klienta nenastala žádná změna, která by měla vliv na posouzení nároku na dávku a její výši (stále byl v evidenci úřadu práce, dále uváděl, že je bez trvalého přístřeší, neprokázal aktivní snahu hledat si zaměstnání a ani jiným způsobem si dosud nesnažil zvýšit svůj příjem) byl dohodnut termín výplaty příspěvku na živobytí na 31.3.2007.

Dne 2.4.2007 se pan Procházka dostavil, aby oznámil změnu v jeho situaci. Klient dne 1.4.2007 uzavřel pracovní smlouvu s ČKD Blansko Strojírny, a.s., kde bude pracovat jako vazač-jeřábek.

Požádal si o odejmutí dávek hmotné nouze od 1.5.2007, neboť jeho příjem z pracovního poměru, který v měsíci květnu 2007 obdrží, bude několikanásobně vyšší než jsou dávky. Jeho žádosti bylo v plném rozsahu vyhověno a dne 3.4.2007 bylo vystaveno rozhodnutí o odejmutí příspěvku na živobytí.

Po více jak jednom roku se dne 24.9.2008 dostavil pan Procházka na ÚMČ Brno-střed, odbor sociální a zdravotní informovat na možnost podání žádosti o dávky hmotné nouze.

S klientem byl sepsán zápis z uvedeného jednání, kde byl seznámen s možnostmi týkající se dávek hmotné nouze. Byly mu předány tiskopisy k vyplnění a byl poučen o skutečnostech souvisejících s dávkami a doložení potřebných dokladů.

Jelikož při jednání uvedl, že nemá stálé bydlení a přebývá na ulici, tak mu v rámci sociálního poradenství byla nabídnuta možnost řešení ubytování, mimo komerčních ubytoven, prostřednictvím kurátorů Křenová 20, Brno, kteří mají možnost ubytování na ubytovně či noclehárně. Rovněž mu byla nabídnuta možnost ubytování na Armádě spásy, Mlýnská 25, Brno, kde je možnost levného, eventuelně po dohodě i bezplatného ubytování.

Dále mu bylo doporučeno, aby si zvýšil příjem zejména vlastní prací, a to např. i prodejem Nového prostoru, kdy tuto činnost si lze zajistit každý pracovní den v dopoledních hodinách v kanceláři Nového prostoru, Příční 4, Brno.

Dne 29.9.2008 se dostavil a podal si žádost o příspěvek na živobytí společně s vyplněnými, souvisejícími tiskopisy a doklady (Žádost o příspěvek na živobytí, Informace o užívaném bytu, Doklad o výši měsíčních příjmů, Prohlášení o sociálních a majetkových poměrech, souhlas se zpracováním osobních údajů a souhlas se soc. šetřením dle § 63, zák. č. 111/2006 Sb.) Z informací uvedených v tiskopisech vyplynulo, že pan Procházka je rozvedený, nemajetný, nemá zvýšené náklady na dietní stravování, není poživitelem žádného důchodu a má vyživovací povinnost na jedno dítě, kde má dluh na výživném ve výši 20 000,- Kč. Pan Procházka uvedl v tiskopise Doklad o výši měsíčních příjmů, že má příjmy z příležitostných činností, kterými je sběr železného šrotu. Tyto příjmy jsou v rozmezí 1 500,- až 2 500,- Kč měsíčně.

Z jednání týkající se jeho sociální situace dále vyplynuly následující skutečnosti: Pan Procházka je vyučen jako mechanik zemědělských strojů, což ovšem nikdy nevykonával. Po vyučení, během kterého získal i řidičský průkaz, mu byl řidičský průkaz ze zdravotních důvodů (epilepsie) odebrán, což mu částečně omezilo výkon práce v jeho oboru. Po vyučení byl opakovaně nezaměstnaný, měl však několik krátkodobých zaměstnání. Pracoval jako stavební dělník, jeřábník, k čemuž vykonal jeřábnické zkoušky, a také jako průvodčí. Klient uvedl, že pracovní poměr vždy skončil z jeho viny, neboť měl pokaždé v práci nějaké problémy. V současné době dle jeho sdělení asi 8 – 10 let na stálo nepracoval a žádnou práci dlouhodobě „oficiálně“ nevykonával. Případné přivýdělky měl vždy bez pracovní

smlouvy – „na černo“. Poslední nástup do zaměstnání v roce 2007 byl velice krátkodobý, kdy během deseti dnů byl pracovní poměr opět ukončen z jeho viny.

Dále ke své sociální situaci uvedl, že s otcem se nestýká již asi 20 let. Neví, kde se zdržuje a jaké jsou jeho poměry. Matka pobírá invalidní důchod, žije bezdomoveckým způsobem života a asi přebývá se svým přítelem v zahradní chatce někde v Řečkovících.

S panem Procházkou bylo dohodnuto, že doloží zbylé související doklady a bude provedeno sociální šetření v místě, kde se nyní fakticky zdržuje. Při podání žádosti do protokolu uvedl své prohlášení, že přespává v opuštěné zahradní chatce v lokalitě Staré Černovice.

Dne 7.10.2008 bylo v této oblasti provedeno sociální šetření. Pan Procházka v dohodnutou dobu čekal na zastávce autobusu, odkud doprovodil pracovníky k zahradní chatce, kde přespává.

Při hovoru uvedl, že si sice práci hledá, ale že má všude velké dluhy (půjčky, pojištění, výživné apod.) v celkové výši dle jeho slov až 1 000 000,- Kč. Kdyby začal pracovat, tak by mu to stejně všechno vzali a proto nejeví ani příliš velkou snahu o to skutečně si práci najít. Má příležitostné příjmy ze sběru starého železa, ale po práci se „dívá“.

Pan Procházka umožnil vstup na pozemek, kde se nacházel před chatou jeden mladý muž, žena a následně v chatě ještě další muž. Klient představil paní Svobodovou, která ho zde nechává občas přespát, když je venku velká zima nebo prší. Paní Svobodová k tomu sdělila, že zde bydlí se svým druhem (starším mužem, který byl v chatce) a nyní, asi týden, i se svým synem.

Chatka byla velká asi 7 x 3 metry, kdy v levé části byl velký prostor ke spaní - rozložená velká stará pohovka (pro 3 až 4 lidi), ve střední části byla obývací část se starým gaučem, starým konferenčním stolem, starou obývací stěnou i s televizí, kobercem, několika poličkami s kosmetickými přípravky a zrcadlem hned vlevo za dveřmi a také kamna na tuhá paliva.

V pravé části této chatky byla kuchyňská část, kde byl starší kredenc s nádobím a potravinami, sporák na plynovou bombu a elektrický vaříč, dřez na nádobí, stůl a židle. Vše bylo starší, opotřebované, ale účelně využito.

V chatce byla zavedena pouze elektřina, pomocí které svítí a vaří, plyn ani voda zde nebyla. Pro vodu si chodí do kanystrů k nedaleké studni a topí si v kamnech na pevná paliva.

Ze šetření jednoznačně vyplynulo, že paní Svobodová, která pracuje (veřejně prospěšné práce), žije se svým druhem a nyní i se synem, a tudíž se jedná o jiný okruh společně posuzovaných osob.

Pan Procházka zde pouze přespí při nepříznivém počasí, jinak dle jeho sdělení spává venku v přírodě ve spacáku (uváděl i nějaké přístřešky v nedaleké bažantnici). Situace neodpovídala tomu, že by žil s paní Svobodovou ve společné domácnosti a že by se jednalo jeden okruh společně posuzovaných osob. Jelikož žije bezdomoveckým způsobem života, byla mu nabídnuta možnost řešení jeho situace pomocí Oddělení sociální prevence MMB, kde by mu pomohli řešit jeho bytovou situaci.

Klient uvedl, že o této možnosti ví, ale zatím to nehodlá tímto způsobem řešit a tuto možnost využít. Jeho současný způsob života mu vyhovuje.

Dne 9.10. 2008 bylo vystaveno oznámení o přiznání příspěvku na živobytí, který činil částku 50,- Kč. Výše dávky odpovídala situaci, kdy klient dlužil na výživném více jak trojnásobek částky výživného a tudíž jeho částka živobytí byla pouze 2 020,- Kč a také tam byly zohledněny příjmy z příležitostných činností (sběr železného šrotu), které se započítávají ze 100 %. Uvedené oznámení si převzal dne 15.10.2008, kdy mu byla i tato dávka vyplacena v hotovosti na pokladně ÚMČ Brno-střed.

Vzhledem k tomu, že v následujících měsících byl stále v evidenci uchazečů o zaměstnání, jeho sociální, majetkové a bytové podmínky se nezměnily, pouze docházelo ke změnám výše příjmů z příležitostných činností (sběru železného šrotu), které klient uváděl, tak v období od listopadu 2008 do října 2009 byl zabezpečován příspěvkem na živobytí. V uvedeném období mu dluh na výživném stále narůstal, takže příspěvek na živobytí se odvíjel od existenčního minima a jeho příjmů. Příspěvek na živobytí byl proto vyplácen v rozmezí 1 187,- Kč až po částku 2 020,- Kč. V průběhu tohoto období předložil několik dokladů o jeho snaze hledat si zaměstnání, kdy tyto doklady měly spíše formu prohlášení, že se informoval na možnost zaměstnání v konkrétních firmách. Rovněž předložil individuální akční plán vypracovaný na úřadu práce, ze kterého vyplývalo, že si bude aktivně vyhledávat volná pracovní místa v nabídce úřadu práce, v novinách, případně bude telefonicky kontaktovat vhodné zaměstnavatele.

V měsíci červnu 2009 byl pan Procházka písemně informován o možnosti výkonu veřejné nebo dobrovolnické služby, jejíž výkon by vedl k pozitivnímu hodnocení a s tím spojenému zvýšení příspěvku na živobytí. O tuto možnost ovšem neprojevil zájem.

V měsíci srpnu 2009 byl, dle jeho tvrzení po napadení neznámým pachatelem, hospitalizován s frakturou čelisti, a poté následovala několikaměsíční ambulantní léčba. Neměl sice vystavenou pracovní neschopnost, ale dále si již nezvyšoval příjem sběrem železného šrotu.

Od měsíce listopadu 2009 byl klientovi příspěvek na živobytí navýšen na částku existenčního minima, neboť v rozhodném období předešlých tří kalendářních měsíců před novým posouzením neměl již žádný příjem.

Následující rok, tedy až do září 2010 byl dotyčnému poskytován příspěvek na živobytí ve výši existenčního minima, tedy 2 020,- Kč, neboť v jeho situaci nenastala žádná změna. V průběhu tohoto období opakovaně při jednáních na ÚMČ Brno-střed do protokolu z jednání uváděl, že si veřejnou službu nehledá a nevykonává ji z důvodu, že dlouhodobě řeší výkon veřejně prospěšných prací, které má uloženy jako trest za neplacení výživného. Práci se mu nedaří najít, žije dále bezdomoveckým způsobem života, kdy přespává v zahradní chatce a nabízenou pomoc možnosti bydlení odmítá.

V měsíci říjnu 2010 se klient dostavil k jednání na ÚMČ Brno-střed v podnapilém stavu. Byl z jednání vykázán pro neschopnost komunikace. O této skutečnosti byl učiněn záznam do spisu s případným návrhem na využití možnosti vyplácení části dávky prostřednictvím poukázek. V této souvislosti byl vznesen dotaz na policii ČR, zda jsou známy případné přestupky pana Procházky v souvislosti s požíváním alkoholu. Ze sdělení policie ČR vyplynulo, že dotyčný byl dvakrát v podnapilém stavu dopraven na záchrannou stanici a jednou se dopustil v podnapilém stavu rušení veřejného pořádku, kdy močil na veřejném prostranství.

Pan Procházka se dostavil k jednání týkající se příspěvku na živobytí na měsíc říjen o týden později po předešlém vykázání. Byla s ním projednána situace, kdy přišel na úřad v podnapilém stavu a bylo mu oznámeno, že bude využito možnosti vyplácení části dávek prostřednictvím poukázek. Přiznal, že má někdy s alkoholem problémy, ale nehodlá to zatím nijak řešit. Dne 18.10.2010 je vyplacen příspěvek na živobytí z části v hotovosti a z části v poukázkách. V hotovosti bylo panu Procházkovi vyplaceno 820,- Kč a v poukázkách byla vyplacena částka 1 200,- Kč.

Příspěvek na živobytí byl poskytován stejným způsobem i v následujících měsících, neboť u něj nedošlo k žádné změně. Takto byl naposledy vyplacen v měsíci únoru 2011.

V měsíci březnu 2011 se pan Procházka na sjednanou schůzku na ÚMČ Brno-střed nedostavil a ani jiným způsobem tento úřad nekontaktoval. Dávka tudíž nebyla poskytnuta.

Dne 5.4.2011 byl písemně vyzván, aby se dostavil k projednání situace týkající se příspěvku na živobytí za měsíc březen 2011. Dosud však uvedenou výzvu nepřevzal (nyní uložena na poště) a ani se nedostavil.

Analýza spisové dokumentace

V případě pana Procházky, i přes možnosti, které zákon o pomoci v hmotné nouzi nabízí, není z jeho strany patrná téměř žádná motivace situaci řešit. V současné době, kdy má dluh na výživném výrazně vyšší než je trojnásobek částky výživného, dluží ještě další velké částky na pojištění a různých půjčkách (dle jeho sdělení ve výši kolem 1 000 000,- Kč) se zdá být tato situace neřešitelná. Tak ji alespoň vnímá on sám. Uvádí, že kdyby začal pracovat, tak mu z jeho příjmu budou provádět takové srážky na uhrazení všech jeho dluhů, že se mu to ani „nevyplatí“. Jelikož pobírá příspěvek na živobytí ve výši existenčního minima, a to z důvodu vysokého dluhu na výživném (vyšší jak trojnásobek stanoveného výživného), což vylučuje pozitivní hodnocení využití majetku, uplatnění nároků a pohledávek či snahy zvýšit si příjem vlastní prací, jsou motivační možnosti zákona o pomoci v hmotné nouzi značně omezeny.

Pan Procházka byl seznámen s možnostmi zvýšení si příjmu z pracovního poměru, výkonu veřejné nebo dobrovolnické služby či výkonu krátkodobého zaměstnání, veřejně prospěšných prací, brigád apod., ale o žádnou takovouto činnost nejeví zájem. Rovněž odmítal i nabízenou pomoc při řešení jeho bytové situace, kdy uvedl, že bezdomovecký způsob života mu vyhovuje.

Vzhledem k tomu, že veškeré možnosti řešení v podstatě odmítá, svoji situaci vidí jako neřešitelnou a jeho přístup je jednoznačně pasivní, lze jen omezeně využít nějakých pozitivních možností hodnocení zákonem o pomoci v hmotné nouzi. Přístup pana Procházky spíše nutí užívat sankční postupy zákona, kdy pobírá příspěvek na živobytí pouze ve výši existenčního minima, a to ještě větší část této dávky je poskytována formou poukázek. Jednoznačně se nesnaží svoji situaci řešit. Zcela rezignoval na jakoukoliv vlastní snahu zvýšit si příjem prací. Je pravděpodobné, že pan Procházka bude dlouhodobě závislý na dávkách hmotné nouze, byť dle posledních informací nyní přerušil kontakt s orgánem pomoci v hmotné nouzi a jeho bezprostředně aktuální situace není známa.

ZÁVĚR

V této práci jsem popsala problematiku nezaměstnanosti ve vztahu k dávkám hmotné nouze, systém dávek hmotné nouze a zejména motivační a sankční možnosti zákona o pomoci v hmotné nouzi.

V části věnované nezaměstnanosti jsem se snažila vysvětlit, co je to nezaměstnanost, jaké jsou její příčiny a zejména jaké jsou možnosti jejího řešení. Toto řešení je propojeno se současnou politikou zaměstnanosti, která se realizuje dvěma způsoby. Pasivní politika zaměstnanosti spočívá v zásadě v poskytování podpory v nezaměstnanosti, kdy tento přístup spíše tlumí následky a dopad ztráty zaměstnání na jednotlivce. Oproti tomu aktivní politika zaměstnanosti se snaží tyto osoby správně směřovat a orientovat na trhu práce, nabízet jim kvalifikované poradenství k lepšímu uplatnění se na tomto trhu, aktivně je motivovat a umožňovat jim zvyšování či změnu své kvalifikace s ohledem na žádané a potřebné obory. Snaží se podporovat vznik nebo udržení pracovních míst ať již prostřednictvím finančních pobídek zaměstnavatelům, dotacemi na mzdu zaměstnancům nebo případně finanční výpomocí začínajícím osobám samostatně výdělečně činným.

Současný systém sociálních dávek zaměřených na nezaměstnané osoby je jednoznačně spojen s dávkami hmotné nouze. Ty pomocí zákonných nástrojů umožňují řešit vzniklé situace osob v hmotné nouzi prostřednictvím systému dávek hmotné nouze. V zásadě se jedná o tři dávky hmotné nouze, které řeší tři možné situace. První dávkou je příspěvek na živobytí, který řeší hmotnou nouzi osoby ve vztahu k zajištění jejich základní osobních potřeb, tedy stravy, ošacení, hygienické potřeby apod. Druhou dávkou je doplatek na bydlení, který řeší situace osob, kterým jejich příjmy neumožňují uhrazení odůvodněných nákladů na bydlení. Poslední skupinou dávek jsou dávky mimořádné okamžité pomoci, které již svým názvem vystihují, že řeší mimořádné situace osob v hmotné nouzi.

Tyto dávky mohou mít různou výši s ohledem na celkové sociální a majetkové poměry žadatele, ale také s ohledem na vlastní snahu příjemce dávek svoji situaci řešit. Tato snaha je hodnocena při stanovování výše dávky, čímž se sám příjemce stává zásadním faktorem, který ovlivňuje výši „své vlastní“ dávky. Jak již bylo uvedeno: „Ten kdo pracuje, se musí mít lépe než ten, který se pracovat nesnaží.“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí: Osoby v hmotné nouzi a veřejná služba, informační leták, červenec 2010)

Tomu odpovídají i nástroje zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, kde je vymezeno několik možností, které umožňují pozitivní hodnocení aktivit klienta, ale i ta negativní – sankční hodnocení. Všechny tyto nástroje svým důsledkem ovlivňují výši částky živobytí osoby či společně posuzovaných osob, což se přímo projeví ve výši poskytnuté dávky.

Během psaní bakalářské práce jsem dospěla k závěru, že současné motivační nástroje v systému sociálních dávek jsou skutečně velké a dávají obrovský prostor příjemcům dávek k jejich využití. Tento systém dávek hmotné nouze výrazně podporuje ty klienty, kteří se snaží svoji situaci řešit, jsou aktivní a snaží se zvýšit si příjem vlastním přičiněním. Ve výsledku je rozdíl mezi výší dávky osoby v hmotné nouzi, která neprojevuje žádnou snahu svoji situaci řešit, pomineme-li krajní řešení, že je dávka odejmuta nebo vůbec nebyla přiznána, a osobou, která se maximálně snaží a je pozitivně ohodnocena ve všech ohledech, které ovlivňují výši dávky, činí téměř 2 000,- Kč. Tato skutečnost je sama o sobě značně motivující a mnohé osoby to přiměje k aktivnímu přístupu ve své situaci. Je naprosto v pořádku, že jsou osoby hodnoceny dle svých snah a projevovaných aktivit, neboť v opačném případě by mohlo dojít k rezignaci a pasivitě u řady dalších osob, které se dosud snažily. Pokud by nebyla možnost diferencovat osoby, které se snaží a které nikoliv, pak by tím byl potlačen i současný obecný předpoklad, že člověk je sám za sebe odpovědný a že se má snažit své problémy řešit a aktivně se podílet na zlepšení své situace. Pokud tomuto pozitivnímu přístupu systém dávek pomoci v hmotné nouzi napomáhá, tak je to jen v pořádku.

Ačkoliv jsem přesvědčena, že zákon o pomoci v hmotné nouzi nese výrazné motivační prvky a možnosti, které mají pozitivní vliv na příjemce těchto dávek, tak je zde stále rozhodující vlastní postoj a přístup každého konkrétního jednotlivce. Pakliže příjemce dávky nemá snahu a vlastní motivaci něco pro řešení jeho situace udělat, nechce se sám nijak podílet na zlepšení jeho stavu a nebo mu tato situace dokonce vyhovuje, pak nemůžou pozitivní motivační nástroje zákona o pomoci v hmotné nouzi této osobě pomoci. Je to jistým způsobem podaná ruka, kterou pokud klient nepřijme, tak z jeho rozhodnutí nemůže ani dojít k předání nabídnuté pomoci. Zákon obsahuje i svoji represivní složku, která klientovi odnímá nabídnuté možnosti zvýhodněného hodnocení a zajistí mu a poskytne pouze takové prostředky, které jsou považovány za nezbytné k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití, tj. částka existenčního minima 2 020,- Kč

Z kazuistik, které jsem pro svou práci použila, a zkušeností sociálních pracovníků plyne, že pokud má klient žádající nebo pobírající dávky hmotné nouze vlastní snahu a motivaci svoji situaci řešit, pak téměř není potřeba motivace plynoucí ze zákona. Ta zde skutečně působí spíše jako „to následné“ pozitivní hodnocení. Takovýto člověk se snaží intenzivně sám svoji situaci řešit. Tito lidé s vlastní vnitřní motivací najít si práci bývají rovněž i úspěšnější než osoby, které čekají, kdo jim pomůže a nabídne práci.

V úvodu práce jsem si stanovila výzkumnou otázku: „Jsou stávající motivační nástroje v systému sociálních dávek dostačující?“ S ohledem na provedenou analýzu kazuistických případů jsem dospěla k závěru, že současné motivační nástroje v systému sociálních dávek jsou dostačující. Jistě by bylo možné v zákoně o pomoci v hmotné nouzi rozšířit možnosti motivování osob k řešení jejich situace, ale domnívám, že stávající situace dává značný prostor k motivování těchto osob a zejména jejich pozitivnímu hodnocení, což má jednoznačně dobrý vliv na vlastní činnost těchto osob.

Bakalářskou práci jsem se snažila zpracovat objektivně, ačkoliv se osobně přikláním názoru, že motivační prvky zákona o pomoci v hmotné nouzi jsou spíše podpůrnou možností, neboť ta zásadní a nejdůležitější motivace k zajištění si práce musí vždy vycházet z vnitřního přesvědčení a potřeby té které osoby. Pokud příjemce dávky nechce pracovat, tak jeho názor nezmění ani motivační, ani sankční možnosti zákona. Je to na jeho rozhodnutí a jeho zodpovědnosti. Pro dobrý výsledek řešení situace, tedy zajištění si příjmu z pracovního poměru, je nezbytný i dobrý, tedy aktivní přístup člověka, jeho snaha, chuť a vůle pracovat.

RESUMÉ

Celá práce se skládá z pěti kapitol. V první kapitole se věnuji pojmu nezaměstnanosti, příčinám jejího vzniku, úřadům práce a jejich poslání, možnostem a povinnostem. Dále se zde pojednává o způsobech řešení nezaměstnanosti, sociální politice zaměstnanosti a jejím členění na aktivní a pasivní politiku zaměstnanosti. Blíže jsou zde uvedeny a rozpracovány podstatné nástroje aktivní politiky zaměstnanosti jako je rekvalifikace, veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa a chráněné pracovní dílny.

Druhá kapitola se zabývá charakteristickou hmotné nouze, jejím systémem, vymezením situací, při kterých jsou osoby v hmotné nouzi, a naopak vymezením situací a stavů, které vylučují osobu ze systému pomoci v hmotné nouzi. Rovněž jsou zde vysvětleny pojmy životní minimum a existenční minimum a je zde charakterizováno sociální poradenství. Kapitola dále uvádí a definuje dávky hmotné nouze, kterými je příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc.

Ve třetí kapitole jsou rozebrány motivačních prvky zákona o pomoci v hmotné nouzi, možnosti hodnocení osob těmito nástroji, výsledky tohoto hodnocení a jejich následný dopad na osoby v hmotné nouzi.

Čtvrtá kapitola pojednává o represivních možnostech zákona o pomoci v hmotné nouzi a o sankčních dopadech na osoby v hmotné nouzi, které přistupují pasivním způsobem k řešení své situace.

Poslední a nejrozsáhlejší kapitolou je praktická část této práce. Zde využívám případové studie nezaměstnaných osob pobírajících dávky hmotné nouze na ÚMČ Brno-střed. Z provedeného kvalitativního výzkumu, kdy vyhodnocuji dostupné podklady, se snažím ověřit, zda jsou motivační možnosti zákona o pomoci v hmotné nouzi dostačující a v praxi využívané. Tyto kazuistiky jsou výsledkem studia spisové dokumentace klientů ÚMČ Brno-střed. Pro praktickou část jsem vybrala spisovou dokumentaci osob, kde byly uplatněny motivační či sankční možnosti zákona o pomoci v hmotné nouzi.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá motivací nezaměstnaných osob v systému dávek pomoci v hmotné nouzi. Úvodní část je věnována problematice nezaměstnanosti, pasivní a aktivní politice zaměstnanosti a systému pomoci v hmotné nouzi. Dále je v práci vymezena osoba v hmotné nouzi a osoba, kterou naopak nelze považovat za osobu v hmotné nouzi, jednotlivé dávky tohoto systému jako je příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Rovněž jsou zde vymezeny motivační a sankční možnostmi zákona o pomoci v hmotné nouzi. V praktické části jsou teoretické poznatky ověřovány na konkrétních případech z praxe, kdy je využívána metoda případových studií.

Klíčová slova:

Nezaměstnanost, aktivní politika zaměstnanosti, dávky hmotné nouze, motivace nezaměstnaných, životní a existenční minimum, příspěvek na živobytí, veřejná služba.

ANNOTATION

The objective of this Bachelor's Thesis is motivating the unemployed registered in the system of social benefits to work. The first part is devoted to the issue of unemployment, passive and active labour policy and the system of assistance in material need. The next part defines the person in material need and the person who cannot be considered being in indigence. Further, individual allowances of this system as living allowance, housing supplement and immediate emergency assistance are discussed. The thesis deals with motivating the unemployed and recourses to law when the benefits are misused. In the practical part, the theory is verified on cases from practice. Therefore, the case method have been used.

Keywords:

Unemployment, active employment policy, benefits in material need, motivating the unemployed, subsistence level, subsistence wage, living allowance, public service.

SEZNAM POUŽITÉ LITETRATURY A PRAMENŮ

ZÁKONY

Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM LITERATURY

Bauer, W.M. Tyranie blahobytu. (Přel. Carvát, R.) 1. vyd. Praha: Volvox Globator, 1997, 118 s. ISBN 80-7207-033-9.

Břeská, N. Vránová, L. Dávky pomoci v hmotní nouzi. 2. vyd. Olomouc: ANAG, 2008, 406 s. ISBN 978-80-7263-478-1.

Buchtová, B. a kolektiv. Nezaměstnanost psychologický, ekonomický a sociální problém. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2003, 240 s. ISBN 80-247-9006-8.

Cranston, A. Studie aktivní politiky zaměstnanosti, 1. vyd. Bratislava: Výskumný ústav práce a sociálních věcí, 1992, 155 s. ISBN 80-7138-064-4

Hayesová, N. Základy sociální psychologie. (Přel. Štěpánková, I.) 4. vyd. Praha: Portál, 2007, 165 s. ISBN 978-80-7367-283-6.

Hendl, J. Úvod do kvalitativního výzkumu. 2. vyd. Praha: Karolinum, 1999 278 s. ISBN 80-46-0030-7

Juríčková, V. Stratégia zamestnanosti v regiónoch. 1. vyd. Bratislava: Výskumný ústav práce a sociálních věcí, 1992, ISBN 80-7138-981-4

Keller, J. Abeceda prosperity. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2008, 176 s. ISBN 978-80-7239-227-8

- Maierová, C. Lenosti... buď pozdravena!. (Přel. Sixtová, O.) 1. vyd. Praha: Rybka Publishers, 2005, 133 s. ISBN 80-86182-84-3.
- Mareš, P. Nezaměstnanost jako sociální problém. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994, 152 s. ISBN 80-901424-9-4.
- Nakonečný, M. Encyklopedie obecné psychologie. 2. rozšířené vyd. Praha: Academia, 1997, 437 s. ISBN 80-200-0625-7
- Nelson, B. 1000+1 návod, jak odměňovat zaměstnance. (přel. Nevřelová. H. I.) 1. vyd. Praha: Pragma, 2000, 237 s. ISBN 80-7205-765-0.
- Niederle, P. Zákon o pomoci v hmotné nouzi a zákon o životním a existenčním minimu. 1. vyd. Praha: Institut pro místní správu Praha, 2009, 147 s. ISBN 978-80-86976-17-4
- Poulson, R. Jak(é) si najít zaměstnání. (Přel. Bumbálek, J.) 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 1995, 128 s. ISBN 80-85768-70-4.
- Příb, J. Kepková, M. Niederle, P. aj. Průvodce sociálními dávkami 2011. 1. vyd. Praha: Ermat Praha, 2011, 151 s. ISBN 978-80-86140-69-8. ISSN: 1214-0813.
- Sekot, A. Sociologie v kostce. 3. vyd. Brno: Paido, 2006, 258 s. ISBN 80-7315-126-X
- Strádal, J., Úlovcová, H. Úvod do světa práce. 1. vyd. Havlíčkův Brod: Fragment, 2001, 56 s. ISBN 80-7200-289-9.
- Úlehla, I. Umění pomáhat. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 128 s. ISBN 80-85850-69-9

DALŠÍ PRAMENY

- Bičáková, O. K nové úpravě zřizování společensky účelných pracovních míst a vytváření veřejně prospěšných prací. Sociální politika, 1997, 23, 4, s. 19
- Hajný, J. Změny právních předpisů o platu a vytváření veřejně prospěšné práce. Sociální politika, 1997, 23, 4, s. 14
- Kostka, M. Rekvalifikace jako nástroj aktivní politiky zaměstnanosti. Sociální politika, 1997, 23, 4, s. 18
- Tuhá, H. Zaměstnanost zdravotně postižených - hledání nových cest. Sociální politika, 1997, 23, 4, s. 19
- JUDr. Vaňásek. Normativní instrukce č. 4/2009. Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí. 2009, 4 s.

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Osoby v hmotné nouzi a veřejná služba, informační leták, červenec 2010

Úřad práce v Kroměříži: Individuální akční plán, informační leták

Úřad práce v Kroměříži: Informace o rekvalifikaci, informační leták

INTERNETOVÉ ZDROJE

Podpora v nezaměstnanosti – PvN. <http://socialniporadce.mpsv.cz/cs/113>. 6.2.2011

Pomoc v hmotné nouzi. <http://www.mpsv.cz/cs/5>. 31.1.2011

Životní a existenční minimum. http://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/zivotni_min. 6.2.2011

Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v 1. pololetí 2010.

http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2010p1/analyza1006.pdf. 31.1.2011

Statistická ročenka trhu práce v České republice 2009.

http://portal.mpsv.cz/sz/stat/stro/rocenka_2009_portal.pdf. 31.1.2011